

LA FESTA PATRIMONIAL A CATALUNYA.

Fonts i tipologies documentals per al seu estudi (1300-1950).

Daniel Vilarrúbias Cuadras

Directora del treball: Remei Perpinyà

Data: Març 2019

Màster en Arxivística i Gestió Documental
Escola Superior d'Arxivística i Gestió de Documents

Col·lecció: Treballs fi de màster i de postgrau

Com citar aquest article:

Vilarrúbias Cuadras, Daniel. (2019) *La Festa patrimonial a Catalunya. Fonts i tipologies documentals per al seu estudi (1300-1950)*. Treball de recerca del Màster d'Arxivística i Gestió de Documents de l'Escola Superior d'Arxivística i Gestió de Documents. (Treballs fi de Màster i de postgrau). [Http://...](http://...) (consultat el ...)

Aquesta obra està subjecta a llicència Creative Commons Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 3.0 Espanya (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>). Es permet la reproducció total o parcial i la comunicació pública de l'obra, sempre que no sigui amb finalitats comercials, i sempre que es reconegui l'autoria de l'obra original. No es permet la creació d'obres derivades.

Resum

La festa tradicional catalana és un element cultural patrimonial de primer ordre que necessita ser estudiat, protegit i divulgat com un llegat. Aquesta herència té el repte de sobreviure a l'embat de la globalització i la modernitat, els canvis socials de les quals plantegen sovint conflictes d'interessos, no sempre ben identificats.

Cal estudiar bé les raons d'existir d'aquestes festes, el seu funcionament i la seva evolució històrica, per tal de poder establir polítiques de preservació en forma de seguiment i control dels canvis que pateixen com a elements vius i en constant recreació.

En aquest sentit, els arxius catalans ofereixen nombroses fonts informatives, de les quals aquest treball pretén ser una guia de fons de cara a orientar recerques rigoroses.

Paraules clau: festes, patrimoni cultural immaterial, salvaguarda, arxius, fons, documents, fons documentals, història, recerca, guia.

Título

Resumen

La fiesta tradicional catalana es un elemento cultural patrimonial de primer orden que, por su condición de legado, precisa de estudio, protección y divulgación. Dicha herencia tiene el reto de sobrevivir al embate de la globalización y la modernidad, cuyos cambios sociales plantean a menudo conflictos de intereses, no siempre identificables.

Es necesario estudiar bien el contenido de fondo de dichas fiestas, su funcionamiento y evolución histórica, para poder establecer políticas de preservación en forma de seguimiento y control de cambios que sufren en tanto que elementos vivos i en constante recreación.

En esta línea, los archivos ofrecen numerosas fuentes informativas, de las cuales este trabajo pretende ser una guía de fondos con el objetivo de orientar el estudio riguroso.

Palabras clave:

fiestas, patrimonio cultural inmaterial, salvaguarda, archivos, fondos, documentos, fuentes documentales, historia, investigación, guía.

Title:

Abstract

Traditional catalan celebrations are a first-class heritage element that needs to be studied, protected and disseminated. The survival of this legacy is challenged by globalisation and modernity as social changes behind these forces often generate conflicts of interest that are not always properly identified.

It is necessary to study the reasons for the existence of these celebrations, the way they operate and their historic evolution. This will allow to establish adequate preservation policies –that is, monitoring the changes they experiment as living and constantly-recreated elements.

In line with this, Catalan historical archives offer numerous sources of information. This work aims to be a guide to orientate rigorous researchers through such archives.

Keywords:

festivities, intangible cultural heritage, safeguarding, archives, documents, documentary sources, history, research, guide.

SUMARI

1	Introducció.....	7
2	La Festa Patrimonial, algunes reflexions	9
2.1	La Festa com a patrimoni	9
2.2	Patrimoni material o immaterial, però col·lectiu	10
2.3	Aproximant-nos a la vivència d'aquest patrimoni.....	16
2.4	Un patrimoni transversal	18
2.5	La festa patrimonial com un element explotable: generant interès	19
2.6	Patrimonialització de la festa: avantatges i inconvenients	22
2.6.1	Avantatges.....	23
2.6.2	Inconvenients.....	23
3	Classificació de les fonts i tipologies documentals per a l'estudi del patrimoni festiu segons els centres arxivístics i bibliogràfics on es troben	27
3.1	Centres segons la seva titularitat.....	27
3.1.1	Públics.	27
3.1.2	Privats.....	28
4	Anàlisi il·lustrat i comentat d'aquestes tipologies documentals per a l'estudi del patrimoni festiu.	31
4.1	Arxius de l'Administració Local: Fons Municipals	32
4.1.1	Llibre de Privilegis	33
4.1.2	Llibre d'actes del consell.	34
4.1.3	Crides, edictes i pregons.....	35
4.1.4	Llibre de Solemnitats.....	36
4.1.5	Instàncies i queixes	37
4.1.6	Correspondència.....	37
4.1.7	Sentències, informes, dictàmens.....	39
4.1.8	Inventaris de béns.....	39
4.1.9	Llibre racional (Comptes)	40
4.1.10	Llibres de Clavaria (Despeses i pagaments)	40
4.1.11	Talles	41

4.1.12	Mostassaferia (fires i mercats)	42
4.1.13	Causes Pies, fundacions i beneficis	43
4.1.14	Altres. Cerimonial, documentació solta o no seriada.....	43
4.2	Arxius Eclesiàstics (Episcopals i Diocesans): Fons Capitular.....	45
4.2.1	Visites Pastorals.....	45
4.2.2	Altres.....	46
4.2.3	Deganat - Arxiprestat	47
4.2.4	Capítol catedral.....	47
4.3	Arxius Eclesiàstics: Fons Parroquials.....	48
4.3.1	<i>Quinque libri</i> (sagramentals)	49
4.3.2	Obra, fàbrica i sagristia	50
4.3.3	Visites Pastorals.....	50
4.3.4	Consueta.....	50
4.3.5	Inventaris	50
4.3.6	Confraries	51
4.3.7	Manuais notariais	51
4.3.8	Capítols matrimonials.....	51
4.3.9	Testaments	51
4.3.10	Capbreus	51
4.3.11	Processos	51
4.3.12	Impresos o pergamins.....	52
4.4	Arxius Eclesiàstics d'ordres religiosos: Fons d'un monestir o convent.....	52
4.5	Fons Notariais	52
4.6	Fons Judicials	53
4.7	Arxius Privats: Fons Patrimonials i personals.....	53
4.8	Arxiu Reial: Fons de la Cancelleria.....	54
4.8.1	Registres de la Cancelleria.....	54
4.8.2	Generalitat	55
4.9	Arxius Estatals: Fons Consejo de Castilla.	55

4.10	Fons musicals	55
4.11	Fons privats específics: Obra del Cançoner Popular de Catalunya i Arxiu de l'Estudi de la Masia Catalana.	56
4.12	Fons Personals	57
4.13	Fons fotogràfics	60
4.14	Fons Bibliogràfics.....	62
4.14.1	Manuscrits:.....	62
4.14.2	Relacions festives. La bibliografia antiga.....	64
4.14.3	Impresos. Bibliografia clàssica.	67
4.15	Col·leccions	68
4.16	Hemeroteques.....	71
5	Epíleg i conclusions.....	72
6	Bibliografia	75

1 Introducció

Realizar cambios estructurales, cambiar la sociedad, es hacer historia. Para hacer historia es necesario retener la imaginería autorizada del pasado, que condena las distorsiones de la humanidad que las pretensiones objetivas del presente toman como normales.

(Michael T. Taussig).¹

Aquest treball és fruit d'una recerca iniciada fa uns deu anys sobre la història festiva a Catalunya i, per tant, no resulta sinó la plasmació del recorregut personal pel món arxivístic català a la recerca de notícies sobre festes i tradicions que aclarissin detalls sobre el contingut i funcionament de les celebracions més importants o que més ens interessaren. En el moment d'iniciar-se'n la redacció ja se sabia que no arribaria a conclusions que puguin considerar-se palpables, sinó que es tractava de fer una prospecció arxivística a nivell de país per tal de recollir materials i coneixements per ajudar a dimensionar (i si es podia, a frenar), des del coneixement més profund possible, el que a parer nostre és una deriva del patrimoni festiu cap a la banalització, molt difícil d'acotar i definir i, per tant, de controlar i redireccionar. Evidentment, les festes a Catalunya seran allò que els catalans que les gestionen i mantenen voldran que siguin, però volem apostar per una població informada i culta, que serà el què li concedirà criteri i capacitat de decidir quins elements o festes conserva i de quina manera, i quines no.

Per tant, el coneixement de les causes i raons que motiven aquestes festes considerades com a patrimoni cultural serà clau per entendre-les i decidir el seu futur festiu patrimonial,

Així doncs, pretén elaborar un llistat d'institucions i les seves tipologies de fons arxivístics on poden trobar-se fonts documentals que són de consulta obligada per a l'estudi de les manifestacions festives històriques catalanes. Encara que no sia exhaustiu, s'intentarà que sia un recorregut el més complet possible i abasti el major nombre de tipologies, tant pel que fa a institucions titulars com a fons i sèries documentals.

Creiem que un treball encarat vers aquest tema no s'ha realitzat —o, almenys, plasmat mai per escrit—, i pot esdevenir força útil de cara a l'orientació de les recerques futures a nivell de fonts i recursos per a l'obtenció de dades i recuperació d'informació sobre el patrimoni festiu català històric.

Tota vegada que es constata una deriva del panorama festiu català patrimonial vers un seguit de canvis el dany potencial dels quals és difícil d'avaluar (bàsicament, una banalització i pèrdua del coneixement del perquè és tal com és i quines causes en van motivar el seu origen

¹ TAUSSIG, Michael. *El diablo y el fetichismo de la mercancía en Sudamérica*. México: Editorial Nueva Imagen, 1993.

i evolució), argumentarem que les fonts escrites i l'aplicació de mètodes científics pel que fa a la investigació i la interpretació de les fonts són les principals eines per a combatre aquesta línia de canvis que està patint el nostre patrimoni festiu.

Defensarem que, sense pretendre aturar la natural evolució d'aquestes manifestacions, es promogui que els canvis que pateixin siguin, com a mínim, des d'una òptica conscient i des d'una plena comprensió dels continguts que integren aquest patrimoni col·lectiu tant transversal i divers alhora que fràgil, pel fet d'estar conformat per elements tradicionalment poc valorats.

En una línia de coherència, cal dir que si encomanem el patrimoni moble o immoble –material, en definitiva- a tècnics professionals d'alta expertesa i hom n'escolta el parer pel que fa a la seva conservació, gestió i explotació, cal fer el mateix amb el patrimoni material o immaterial que envolta la festa.

La intenció d'aquest treball a l'hora de reivindicar les fonts documentals per a l'estudi de la festa és, precisament, incentivar als actors, titulars o gestors d'aquest patrimoni a conèixer què estan fent quan celebren una festa concreta, quines causes la motivaren en el passat i la poden motivar –o haurien de motivar- en l'actualitat i quins valors cal preservar per tal que no esdevingui una cosa totalment diferent o, en el pitjor dels casos, desvirtuada o degradada. Així podran distingir, d'entre les accions i canvis soferts, quins són fruit d'una evolució i quins han estat produïts per allò que nosaltres anomenem *evolucionisme*. Aquest terme, inventat en aquest context per nosaltres i que apareixerà algunes vegades per plasmar una evolució forçada, pretén definir una tendència a provocar de manera intencionada o accelerada que es doni el fenomen de l'evolució o canvi, la qual aleshores deixa de ser orgànica o "natural" i passa a ser forçada per a satisfer uns determinats interessos.²

S'analitzaran les fonts documentals (on rau la informació) i els fons documentals (qui les ha produït, aplegat i/ o conservat). Unes fonts i uns fons bàsicament d'arxiu, que assisteixen i proveeixen aquestes recerques. S'analitzarà també el perquè de la seva existència i on es troben i per quines causes, i quines tipologies documentals trobem, tant les que ofereixen informació directa com les que proveeixen informació de manera indirecta.

També es tractaran els problemes –arxivístics, historiogràfics i d'altres- amb els quals es topa un investigador, tant per l'accés als documents com la seva localització, lectura i interpretació.

S'ha recorregut almenys un arxiu de cada un dels tipus coneguts, cosa que permet descriure'n els trets bàsics i plantejar aquesta classificació de titulars o productors, fons, sèries i contingut de les mateixes. Creiem que serà una bona guia de fons de cara a cercar documentació

² Evidentment, no té res a veure amb la teoria científica, sinó que es tracta d'una apropiació de patrimoni per a satisfer un ideal de progrés o modernitat. Podria anomenar-se també *evolució forçada*.

relativa a la Festa a Catalunya. L'arc temporal acotat és fins a 1950 ja que, com exposarem al final del treball, no pensem que els resultats obtinguts alterin massa el resultat del que pretenem trobar, la festa en el seu estat previ a les alteracions post-modernes de la generació TIC (Tecnologies de la Informació i la Comunicació), les quals tenen més a veure amb les TIC que amb la festa mateixa.

2 La Festa Patrimonial, algunes reflexions

2.1 La Festa com a patrimoni

La festa és un dels elements que més i millor caracteritzen una societat. En el cas de Catalunya, això va acompanyat d'unes cartes d'identitat que li han esdevingut a parer nostre necessàries per tal de reivindicar-se com a regió i mantenir els seus trets definitoris.

Això –reivindicar-se com a regió amb personalitat pròpia– li ha de permetre potenciar la seva idiosincràsia i el seu atractiu, ja que un dels seus pilars de sosteniment econòmic és, precisament, garantir-se la continuïtat com a destí turístic.

La idea de festa, en sentit antropològic, ha estat sempre íntimament associada a la idea de comunitat. Segons l'antropòleg Josep Martí (MARTÍ, 2008), festa és aquell

“acte col·lectiu que, caracteritzat per les constants de sociabilitat, participació, ritualitat i anul·lació temporal i simbòlica de l'ordre, posseeix trets d'excepcionalitat, pressuposa el gaudi i se celebra en honor d'algú, alguna cosa o algun esdeveniment concret”.

Hom tendeix a pensar que la festa troba la màxima expressió en aquells models socials en els quals el nosaltres (comunitat) prima per damunt del jo (individu). Avui dia, sembla que la idea de comunitat és essencial a Catalunya. Potser si fa un segle o més era per un tema de confort i benestar general (en seria un exemple el *vediau* aranès, unes jornades de treball per al bé comú fent quelcom útil a tothom, com per exemple, arreglar un camí o una festa de barri a Barcelona), avui és un tema de supervivència cultural real: les dades demogràfiques, amb nuclis de muntanya que tenen una desena d'habitants empadronats o municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona amb una densitat de població altíssima, així ho demostren. Hom pot escollir: o fer pinya i reivindicar-se, o desaparèixer com a col·lectiu o com a entitat cultural o social.

Quan parlem de festa patrimonial, hom no pot sinó pensar en dos conceptes o etiquetes que hom hi ha anat associant, avui molt difícils –però no impossibles- de separar-se.

La primera, “tradicional”, és un qualificatiu contemporani, que entra en joc quan hom s'adona de l'existència d'una sèrie de pràctiques i objectes, pel seu exotisme o bé pel fet de poder-los atribuir unes qualitats essencials o identificatòries d'un territori, d'una comunitat humana, etc.

La segona, “popular” seria un afegit encara més recent a l’etiqueta “tradicional”, en el qual s’ha volgut posar èmfasi a la seva suposada condició d’aïllada d’una “tradicció” cultivada, sinó que seria considerada com a emanada pel “geni popular”, pel “poble”.

Aquests conceptes o etiquetes, un cop sumats –“tradicional i popular” són un valor afegit a certes pràctiques humanes que han tingut una continuïtat o repetició en el temps o que són mereixedors d’un cert nivell d’atenció i protecció, valors intrínsecs, i perquè es tracta d’obres (culturals) que han resistit el pas del temps i tota mena de vicissituds. en definitiva, **Patrimoni**.

Parlarem doncs, de patrimoni festiu; o sigui, tot allò que envolta la festa i que és digne de ser considerat patrimoni. I a l’entorn de la festa es parla sovint de patrimoni immaterial. Nosaltres considerem que ben sovint hi ha molt de material; molt més del que hom podria esperar. Només cal veure els violats vestits dels armats d’Esterrí d’Àneu o Girona, els barrocs monuments de Setmana Santa, la imatge d’argent que presideix la processó de sant Pere a Reus o, en un altre nivell, les tècniques de construcció física de les falles pirinenques.

El concepte de patrimoni va associat a la idea de llegat, d’allò que hom hereta o rep dels avantpassats (tradicció ve del llatí *tradere*, “portar”) i que considera que ha de transmetre a les generacions futures, perquè encarna valors que hom considera convenient preservar.

2.2 Patrimoni material o immaterial, però col·lectiu

No tot el patrimoni festiu va associat a costums i creences, ritus i espectacles, tècniques i coneixements, que podem considerar immaterials (un terme que va fer fortuna arran de la *Convenció per a la salvaguarda del patrimoni cultural immaterial* de la UNESCO), sinó que molts d’aquests es sostenen –igual com fan els documents amb el seu suport- gràcies a elements clarament materials que també són, en si mateixos, patrimoni cultural, sovint d’alta volada. Per exemple, la música i danses troben el seu sosteniment en unes partitures escrites damunt d’un suport, en uns instruments que sonen aquestes melodies i conformen part del paisatge sonor o, perquè no, en unes indumentàries que contextualitzen una determinada coreografia i l’embelleixen (VELASCO, 2012).

En qualsevol cas, si aquest patrimoni festiu va associat al col·lectiu o comunitat humana, queda clar que hom no hauria de poder accedir a la seva manipulació o tergiversació, conscient o inconscientment, sense incórrer en un delictes contra el patrimoni, ja que haurà destruït o pervertit part del seu valor contextual i cultural.

De la mateixa manera que una escultura antiga és tractada per mans expertes i són els criteris dels experts els qui en regeixen la seva conservació o el seu marge d’explotació, la festa és patrimoni cultural i ha de ser tractat com a tal també per experts, així com experts han de ser els qui l’estudien i documenten amb coneixement de causa.

Però quan parlem de festa parlem de patrimoni immaterial o material?

Segons la *Convenció* de la UNESCO (UNESCO, 2003, articles 1 i 2),

“1. S’entén per «patrimoni cultural immaterial» els usos, les representacions, les expressions, els coneixements i les tècniques —juntament amb els instruments, els objectes, els artefactes i els espais culturals que els són inherents— que les comunitats, els grups i, en alguns casos, els individus reconeguin com a part integrant del seu patrimoni cultural. Aquest patrimoni cultural immaterial, que es transmet de generació en generació, és recreat constantment per les comunitats i els grups en funció del seu entorn, la seva interacció amb la naturalesa i la seva història, els infon un sentiment d’identitat i continuïtat i contribueix, per tant, a promoure el respecte de la diversitat cultural i la creativitat humana. Als efectes d’aquesta Convenció, es tindrà en compte únicament el patrimoni cultural immaterial que sigui compatible amb els instruments internacionals de drets humans existents i amb els imperatius de respecte mutu entre comunitats, grups i individus i de desenvolupament sostenible.

2. El «patrimoni cultural immaterial», segons es defineix en el paràgraf 1 *supra*, es manifesta en particular en els àmbits següents:

- a) tradicions i expressions orals, incloent-hi la llengua com a vehicle del patrimoni cultural immaterial;
- b) arts de l’espectacle;
- c) usos socials, rituals i actes festius;
- d) coneixements i usos relacionats amb la naturalesa i l’univers;
- e) tècniques artesanals tradicionals.”

Però no manquen estudiosos, com Daniel Rico (RICO, 2015, 18-25), que qüestionen amb bons raonaments aquest concepte. Vegem alguns dels plantejaments:

“¿en verdad es posible y, sobre todo, conveniente patrimonializar unos «usos, representaciones, expresiones, conocimientos y técnicas» que todavía están vivos, por evidente y preocupante que nos parezca su inminente desaparición a causa de la voraz globalización? [...] Pensemos en los ejemplos concretos [...]: ¿se puede realmente hacer un inventario del Flamenco —o de la Dieta Mediterránea— como quien hace un inventario de Catedrales? Y, en caso afirmativo, ¿qué utilidad podría tener?”

“A mi juicio, la Convención de 2003 es la expresión más rotunda y definitiva de la profunda crisis en la que se halla inmerso el patrimonio cultural, al borde del precipicio o camino de convertirse definitivamente en otra cosa cuya naturaleza exacta todavía desconocemos. La nueva especie de patrimonio sancionada multilateralmente por la UNESCO es la forma más extrema —por abaricante y autorizada— de lo que los franceses llaman «tout-patrimoine», esa tendencia generalizada a patrimonializarlo todo —incluso el presente— que se viene produciendo dentro y fuera de la UNESCO desde los años ochenta del siglo XX a causa de un complejo cúmulo de factores (políticos, económicos, sociales, culturales) asociados en última instancia a la globalización.”

“A pesar de estos desmanes, harto frecuentes en los textos oficiales, las leyes acaban dejando más o menos claro en uno u otro punto del articulado que el criterio que verdaderamente determina la singularidad de los bienes culturales y los dota de un prestigio particular es, justamente, su valor histórico.[...] su singularidad «histórica» o, si queremos, «histórico-artística», es decir, su condición de eslabón o acontecimiento irremplazable de la historia del arte. Valoramos su autenticidad física, su naturaleza autográfica [...], su irrepitibilidad, aunque seamos capaces de reproducirla o replicarla hasta el último detalle [...] El argumento sirve igual para una locomotora de vapor que para el hueso coxal de un Australopithecus. [...] el mayor error de la Convención de 2003 es haber olvidado que el principio generativo del patrimonio cultural es su historicidad. Si releemos atentamente la definición de «patrimonio cultural inmaterial» que copiábamos al principio de este ensayo, observaremos que su generalidad es tan extrema que da cabida a cualquier realidad inmaterial que se nos ocurra, sea de origen remoto o reciente.”

Des dels sector dels actors de la festa –potser menys acadèmics i sovint anònims- a vegades s'ha acusat els estudiosos més patrimonialistes de donar culte a allò més material de la festa, com una excessiva posada en valor de l'objecte etnològic (podem preguntar-nos si no passa el mateix amb el quadre de *La Gioconda*) però també a la dimensió situacional de la majoria de les nostres festes històriques i patrimonials (una societat pre-moderna o pre-industrial, ja desapareguda), manifestant no poques vegades una incomprensió envers allò que pretén la patrimonialització i preservació dels rituals i les celebracions festives. Aquesta incomprensió es manifesta especialment durant els processos de recuperació, de reintroducció o de reinvençió històricament documentada, com va passar a Igualada el 2010-2012 arran de la represa de la processó de Sant Bartomeu, un acte que no es celebrava des de l'any 1933. Vegem algunes impressions que va suscitar entre la població que no entenia de què anava:

“Els Templers de la Cultura Pura volen erradicar, com si fossin elements externs i impurs, balls no representats per ells, elements musicals més moderns per acompanyar musicalment gegants o bèsties, grups ja tradicionals que, als seus ulls, són impurs i traïdors a la puresa de la cultura que defensen ells, una cultura medieval que ha evolucionat fins a l'actual però que ells, ara, reneguen.

La tradició no es fa, es crea. Per tant, les tradicions creades anys ençà han evolucionat per poder continuar essent (dances de gegants, balls de bastons a garrotades) i les que, estancades, es van mantenir en la seva puresa, van acabar desapareixent (com el Ball de la Patera). Així mateix, fins i tot el Ball de Diables ha evolucionat fins a ser l'actual representació per Festa Major, a l'escenari de la plaça, d'uns versots evolució clara d'aquell ball.

Les tradicions oblidades s'han de recuperar per poder-les renovar, poder-les actualitzar.

No podem ballar com a l'edat mitjana perquè llavors hi havia moltes penalitats que molts puristes no voldrien veure ni viure. Així mateix, les pureses de la nostra cultura es mantenen dins la pròpia tradició i no pas en la representació ancestral d'aquestes, ans al contrari, sinó en la representació actual i moderna d'unes tradicions que volem que continuïn existint [...] fins a acabar abatent tota la cultura popular i tradicional i la gent de les entitats que lluiten, dia rera dia, per tirar-la endavant, amb força, modernament, donant-los futur, donant-nos futur.”³

“Jo no tinc clar si això és anar endavant, o bé fer com els crancs i tornar enrera. S'ha de recuperar tota la tradició tal com era fa 100 o 150 anys? O bé és normal que evolucioni i amb el temps alguns elements desapareixen i d'altres s'integren de nou? En algun moment el que considerem tradició va començar i si sempre fóssim ortodoxes amb la tradició només quedaria algun soroll gutural acompanyat de quatre moviments maldestres... (potser el Capelló ens donaria pistes).”⁴

Per tancar el debat sobre material o immaterial, direm que nosaltres som molt partidaris de cuidar especialment la part material, ja que ben sovint, és on recau el sosteniment de la festa en sí i és una de les seves parts més vulnerables. En seria una bona comparació el suport dels documents. Resulta obvi que un cartulari de pergami del segle XIII pot ser digitalitzat i

³ Solé, Darius. La cultura popular. *AnoiaDiari. Secció de Cartes al director*. 26-01-2011. <http://blogs.anoiadinari.cat/dsole/blog/1434/la-cultura-pura>

⁴ Comentari anònim a la notícia La reproducció de la imatge de plata de Sant Bartomeu es podrà veure per la Festa Major. *AnoiaDiari. Secció de Societat*. 24-04-2012 <http://anoiadinari.cat/societat/reproduccio-imatge-plata-sant-bartomeu-podra-veure-festa-major/>

tindrem igualment els textos que hom volia preservar, fins i tot en el cas de la seva desaparició. Però és innegable que l'objecte material, el suport d'aquell document medieval, és també un testimoni insubstituïble de cultura i de civilització. Coincidim plenament, doncs, amb els qüestionaments plantejats per Daniel Rico.

És ben cert que el fet de celebrar una festa vinculada al patrimoni immaterial (accions, rituals, etc.) pot tenir un grau de dependència d'allò material molt diferent. Les falles pirinenques són l'objecte central de les celebracions al seu entorn i es cremen sense problemes, ja que no són la base material de les mateixes. En canvi, resulta molt difícil entendre la festa de la Santa Creu de Salardú sense el seu venerat Crist Romànic del segle XII. Fins les distàncies més grans es poden salvar si la comunitat decideix continuar amb la celebració, però no és menys cert que la Patum de Berga té una part important del seu encant en unes figures d'imatgeria històriques i un urbanisme ben poc alterat (o alterat tant gradualment que no se'n percep la variació: evolució). D'altra banda, el fet de protegir la part material de les falles ha d'incloure, sens dubte, el fet de manufacturar-les amb els materials tradicionals. Altra cosa ja seria parlar de les tècniques. És a dir, de com s'arriba a obtenir un producte igual mitjançant processos que ja no tenen res de patrimonials. Per tant, acabem sempre arraconats en el cul de sac –de difícil sortida, si és que cal cercar-la- que suposen la singularitat o el valor històric.

Resulta difícil determinar els avantatges i els inconvenients de la patrimonialització festiva. Cap expert (Jan Grau, Albert Rumbo, Salvador Palomar, Oriol Cendra, la pròpia UNESCO o el *Ministerio de Cultura*) discuteix la condició patrimonial d'un seguit de festes com les que anem esmentant al llarg d'aquest treball, ans al contrari, el reconeixen. També suposem que, dins del gran públic, es discutirà poc que, en el camp del patrimoni artístic i cultural, els museus són útils o que, com a mínim, tenen una funció, i que els originals de les peces patrimonials són o valuosos en si mateixos i, ben sovint, culturalment insubstituïbles.

No insistirem aquí en la idea que la festa és quelcom viu i en constant evolució. Perquè tot i ser absolutament cert, massa sovint ha estat emprada per molts agents que interactuen dins la gestió de les festes com a recurs o excusa per a la impunitat d'actuacions de cara a produir-hi canvis, ben sovint innecessaris o, com a mínim, difícils de justificar si no és com una aportació creativa. Els textos que hem transcrit més amunt en donen testimoni.

Ja hem dit que la intenció d'aquest treball a l'hora de reivindicar les fonts documentals per a l'estudi de la festa és, precisament, incentivar als gestors i detentors d'aquest patrimoni a conèixer què tenen entre mans i distingir evolució del que nosaltres anomenem *evolucionisme*. Però aprofitem per deixar constància de la nostra preocupació envers una visió que constatem en molts gestors culturals, en el sentit que tot canvia i no ens banyem dues vegades en el

mateix riu ni ens trobem dues vegades seguides dins la mateixa festa i clarament posicionades a favor de la creació i la reinvenió constants.

Ho exemplifica bé un text de Jordi Pesarrodona,⁵ extret d'un breu article seu aparegut al *Nació Digital*:

"[...] Donem doncs la benvinguda a aquestes noves formes d'exposar les mostres de cultura popular, fortament arrelades en el seu llegat cultural i tradicional, i ufanoses de la seva personalitat, però al mateix temps integradores i tolerants, obertes al futur i a les noves formes d'expressió artística, combinant tradició i modernitat i basant-se en les formes antigues, projecten la seva estètica cap al futur."⁶

De fet, un anònim lector, davant la possibilitat de replicar, li comentava en resposta que:

"[...] "*Para crear hay que conocer*". El problema principal d'aquest debat és que hi ha massa proclius a la, diguem-ne, modernització o actualització de les manifestacions populars de carrer que es mouen amb un coneixement purament superficial d'allò que pretenen actualitzar, sense adonar-se que, precisament, l'originalitat i l'atractiu rau en deixar-les tal com són. El temps i els actors (els participants de cada moment) ja s'encarregaran, encara que ells no vulguin, d'actualitzar la manifestació de carrer."

Volem insistir en el fet que cal protegir el patrimoni festiu sense pretendre'n la foto fixa ni rígida, però mirant que els canvis que va patint aquest patrimoni –material i/o immaterial– siguin els mínims necessaris per a seguir acomplint les seves funcions i, alhora, sobreviure sense esdevenir una freda peça de museu on la vivència corre perill seriós de desaparèixer o de minvar, ço que podria revertir negativament en els sentiments de comunitat d'aquell col·lectiu que n'ostenta la titularitat. Els arxius i la documentació són uns elements decisius a l'hora de definir i dibuixar les fotos fixes de l'estat d'una festa o un element festiu patrimonial o històric, conservat viu o desaparegut, en un moment cronològic determinat i conèixer la seva evolució diacrònica.

Sembla que, darrerament, en els cercles de debat a l'entorn dels fenòmens festius està de moda dir que la festa no és un museu i que la festa patrimonial no ha de ser arqueologia.

"Amb tota la "bona voluntat històrica" revivim una realitat difunta i, amb tota la pompa, ja tenim la nova tradició de ball/comparsa/bestiari engegat. Això si ho presentem com a continuació d'una realitat, no hi ha hagut trencament, el que mostrem és el que hi havia en la seva màxima fidelitat. Què havia passat doncs fins ara? No ens n'havíem adonat, estava soterrat com el fragment del plat de l'arqueòleg. Fem clarament un exercici de cultura popular

⁵ En el moment de la publicació era Coordinador artístic d'*Adifolk*, entitat organitzadora de l'Aplec Internacional i de les Jornades Internacionals folklòriques de Catalunya i regidor de Cultura i Lleure Educatiu de l'Ajuntament de Sant Joan de Vilatorrada (Bages).

⁶ Pesarrodona, Jordi. Tradició/modernitat. *Nació la Flama. Cat, Secció d'opinió*. 26 d'octubre del 2012. <http://www.naciodigital.cat/laflama/opinio/4692/tradicio/modernitat>

tradicional arqueològica (ja em perdonaran el arqueòlegs per la mala i intencionada utilització que faig de la paraula).⁷

Però aquest interès per la innovació constant podria tenir una motivació per part dels múltiples agents del sistema capitalista de destravar la solidesa de les arrels d'un col·lectiu, afavorint-ne la feblesa a través d'eines de gestió com l'associacionisme, que esdevenen mecanismes de control i permetent una banalització, aspecte que tractarem després. Segons Manuel Delgado (DELGADO, 1992, 115):

"Els perills que la festa representa per a les nocions modernes del control estatal sobre l'espai i el temps públic, així com el paper estratègic que desenvolupen els mecanismes festius per a la generació i enfortiment de sentiments de vinculació i per a l'estructuració d'una consciència sòlida de la pròpia identitat, fa que les administracions públiques hagin demostrat un interès creixent per les institucions festives de la cultura, generalment en un sentit que és alhora fiscalitzador i parasitari".

I com deia Joan Manuel Tresserras

"La banalització de la cultura i la seva reducció a simple entreteniment actuen com a narcòtic social. La proliferació de productes d'evasió ens convida més a fugir de la realitat que no pas a entrar-hi a fons, a pensar-la i a transformar-la. La indignació pot ser imprescindible, però no és suficient. La cultura exigent i crítica és la millor via per bastir una política participativa i propositiva"⁸

Potser la festa no és un museu (qualificatiu envejable a alguns nivells?), però molta gent avui s'apropa a certes manifestacions festives amb aquesta sensació volgudament conscient o desitjada i, en certs aspectes, algunes festes poden també ser considerades com a museus vivents. De fet, es promocionen com a tals. Això passa amb el Misteri d'Elx o la Patum, que museïtza els seus elements d'atrezzo durant la resta de l'any i presumeix de preservar les coses tal i com eren.⁹ Però la patrimonialització festiva no cerca pas descontextualitzar les coses (tal i com passa amb les peces d'un museu *clàssic*), sinó posar-les en valor i en coneixement del màxim nombre de gent, sobretot si se'ls considera titulars o copropietaris d'aquest llegat. O no és la preservació viva d'elements i rituals antics el que es reivindica de la Patum com un element de valor? O no és un element de valor que els plafons que componen el Monument de Setmana Santa de Bossòst (Val d'Aran) siguin tots del segle XVII i es muntin com s'ha fet sempre?. Però no és menys cert que tampoc són un element arqueològic un concert de música antiga "amb criteris històrics" o un manual notarial del segle XVII i, tant la interpretació d'aquestes músiques com la transcripció dels textos que conté dit manual es realitzen amb la major fidelitat possible a l'original, sota uns preceptes de rigor acceptats

⁷ Llacuna, Pau. A propòsit de la Cultura Tradicional Popular Arqueològica. *AnoiaDiari.cat*, secció de cartes al director, 08/09/2015. <http://anoiadiari.cat/carta/proposit-cultura-tradicional-popular-arqueologica/>

⁸ Tresserras, Joan Manuel: La cultura del capitalisme. *Diari ARA*, 12/06/2014. Agraïm aquesta cita a Oriol Cendra.

⁹ És una frase que hem sentit dir a uns quants berguedans: "Així ho hem trobat i així ho deixarem".

comunament per la comunitat científica dels seus àmbits respectius. De fet, el públic que ho consumeix ho valora precisament en part per aquesta característica d'una suposada fidelitat i, per tant, autenticitat, etiquetes tant conegudes com les ja esmentades "popular" o "tradicional". I això, de moment, amb les festes passa molt poc o, directament, no passa. I no entenem el perquè, però justament per aquesta raó animem al canvi a través de l'estudi i coneixement del nostre patrimoni festiu des de la vessant arxivística i documental, la que millor ens permet salvar tota distància cronològica superior a la memòria o, si es vol, a un parell de generacions.

2.3 Aproximant-nos a la vivència d'aquest patrimoni

Si parlem des de l'òptica d'un estudiós de la festa patrimonial (i no des del públic en general), considerem que hi ha tres maneres, més o menys estereotipades, d'apropar-se al patrimoni festiu, tot seguint el fil històric de la descoberta del seu interès social, cultural o paisatgístic per part de la societat de la resta del país. Evidentment, un estudiós o pensador pot compartir diversos trets que pertanyin a més d'una tendència.

0. Etapa prèvia o precursora. L'interessat s'apropa a la festa seduït per una arcàdia prístina. Seria un exemple d'aquests plantejaments l'escola que comença en la il·lustració i homes com Jean-Jacques Rousseau (1712-1778). La tradició de l'excursionisme com a recerca d'aquesta arcàdia fou un dels orígens dels estudis etnogràfics i festius.

1. Visió romàntica i evolucionista. Les societats sempre evolucionen cap a millor alhora que ens fascinen aquelles regions més primitives o endarrerides evolutivament, les quals no necessàriament eren millors però que cal conèixer, encara que sigui obviant la realitat social dels informants. Es dona a partir de mitjans del segle XIX. Es comença amb la vessant més literària amb Manuel Milà i Fontanals (1818-1884) o Carles Bosch de la Trinxeria (1831-1897) i s'hi afegeix l'àmbit del Centre Excursionista de Catalunya amb gent com Jacint Verdaguer (1845-1902), Jaume Collell (1846-1932), Vicenç Bosch..., en la variant folklorística amb Cels Gomis, Joan Amades, Aureli Capmany, Pau Bertran i Bros o Joan Moreira i en la variant històrica per Julián de Chía, Agustí Coy i Cotonat... Calia fer col·leccions i aplecs de dades i reculls, com els cançoners o llegendaris.

2. Visió estructural-funcionalista o L'estructura social funciona segons unes necessitats i tendeix a l'equilibri enfront del canvi. Comença l'estudi científic: sense desvincular-se del tot del corrent anterior, a partir del 1925–1940 entra en joc una observació del nostre patrimoni festiu imbuïda de més caràcter científic. En són el paradigma Ramon Violant i Simorra (1903-1956) o Julio Caro Baroja (1914-1995). Ara el Patrimoni festiu ja no és una arcàdia, sinó una

cultura que pot desaparèixer i que necessita ser documentada. Observació més moderna, però encara un xic de foto fixa, fet del qual encara peca del mateix qui escriu aquestes línies. A grans trets, la captura d'informació que fa l'investigador esdevé per a ell paradigma de la realitat, tal com se l'ha trobat, sense contemplar gaire com podia ser una societat poc abans o com seria poc després.

3. Visió positivista. Malgrat que no és pròpiament una escola o tendència de pensament dels estudiosos, podem dir que és una actitud de valorar especialment els fets constatables i observables de manera sensible, defugint les hipòtesis que no sien clarament demostrables empíricament. Pot donar-se més o menys en cada un dels estudiosos, i és transversal, sobretot, a les dues línies anteriors.

4. Visió més processual. S'abandona la idea de foto fixa dels etnògrafs i folkloristes de preguerra i de postguerra. És la que els antropòlegs han desenvolupat des dels anys setanta fins a l'actualitat. D'una manera o d'una altra, la festa és una realitat a data d'avui, no sabríem dir si desapareix o no. Perquè tot canvia. Per donar-ne un exemple, el canviant protagonisme que hi té o hi ha tingut la religió, que no només s'ha perdut molt a Catalunya, sinó a tot arreu, perquè les societats que celebren les festes canvien constantment. Totes i sempre. Entenem que pertanyen a aquesta corrent, Manuel Delgado (1956), Josep Martí o Francisco Cruces.

Cal destacar també a Honorio Velasco i Llorenç Prats com a patrimonialistes, calaix o etiqueta on també considero que pertanyo com a estudiós.

Totes aquestes visions o filtres en aproximar-se a la festa i el patrimoni cultural que engloba poden donar-se a dia d'avui, poden conviure fins i tot en un mateix individu, i de fet són totes elles acumulables en un pòsit que forma el visitant o l'estudiós d'avui, que s'aproxima a la festa amb un grau d'interès.

En darrer lloc hi haurà el qui no tingui visió conscient en cap direcció de les esmentades, però serà precisament això: una visió inconscient però visió, en una o altra direcció. Si hom es desplaça –a vegades força lluny- per veure o viure unes festes com són les patrimonials, que són les tractades en aquest treball, és que té un interès més enllà de la vessant lúdica. Perquè assistir-hi amb un cost d'hores i viatges comporta un interès envers la comunitat que celebra i els rituals que aquesta festa vehicula. El gran públic sol assistir a les festes amb una visió molt menys definida que la dels estudiosos, però creiem que la té igualment. I pot encaixar-se quasi sempre en una o més d'una de les esmentades. La vessant purament lúdica (el gaudi que pressuposa Josep Martí a la seva definició) hi serà sempre subjacent, però és que això també val per als estudiosos.

Plantegem encara un dubte: no tenim clar si avui dia la dimensió simbòlica (culte a la tradició) es valora molt més que la mateixa dimensió fàctica (els actes en si, allò més pragmàtic) de la

feita, o bé si és al revés. D'una banda, hi ha un culte a allò material (n'és la prova la posada en valor de l'objecte etnològic palpable; per exemple, un drac del segle XVIII), però també a la dimensió situacional (una suposada societat rural o urbana anterior a la nostra: aquell valor històric que citàvem per boca de D. Rico), cosa que tampoc no ha de ser quelcom negatiu. N'és un exemple el producte artesanal de qualitat que dóna vida a l'artesanat i que, per exemple, ofereixen algunes infraestructures vinculades a la festa a la seva botiga de records. El producte sol ser global i de qualitat, amb una sola marca: Tradició. També existeix –com hem dit– el qui no sap res i ve simplement a contemplar un espectacle o a deixar-se guiar pels seus propis sentits i la seva observació, sense pretendre aprofundir en allò que veu. De fet, és una forma de consum festiu tan legítima com una altra i, ben sovint, la més abundant, però mai no podem dir que és un visitant sense interès.

Parem però, atenció a un detall. La dimensió simbòlica de les festes i rituals sempre té un objectiu: transformar a qui les viu o les observa, cosa que sempre passarà, en major o menor mesura. Pel que fa a la festa, assistint-hi amb qualsevol de les tres visions que esmentàvem, veurem que té un efecte recíproc bidireccional: la gent canvia la festa i la festa canvia la gent. Per això, aquest poder de seducció o de conversió és –també– patrimoni.

2.4 Un patrimoni transversal

Com ja ha estat apuntat a la introducció, si encomanem el patrimoni moble o immoble – material, en definitiva- a tècnics professionals experts i formats, el parer dels quals és tingut en compte pel que fa a la seva conservació, gestió i explotació, cal fer el mateix amb el patrimoni festiu, ja sigui material o immaterial. I cal fer-ho per molt que la festa sigui, en si mateixa, una manifestació viva i, per tant, forçosa o necessàriament contemporània. Una festa patrimonial inclou o pot incloure, lleure, rituals, creences, símbols, objectes i estris, pràctiques, sons i músiques, danses i textos, moments o elements dramàtics, protocol·laris, institucionals o transgressors, una dimensió performativa (i, ben sovint, espectacular i, fins i tot, de competició entre individus o estaments o diversos col·lectius), etc. Per tant, per a nosaltres la festa és l'element artístic que potser gaudeix –o pateix- d'una major transversalitat, aquell *Gesamtkunstwerk* que perseguia Wagner.

I si parlem d'una creació artística i cultural global, per estudiar-la i documentar-la –en definitiva, per entendre-la i protegir-la, cal posseir un ventall amplíssim de coneixements o treballar en equip, que és el que caldria fer. Qui té el poder d'incidir en la festa patrimonial i alterar-ne el rumb i els continguts (o sigui, actors i gestors de la mateixa) ha de saber de tot i qui en fa la investigació també, a no ser que es centri en un aspecte molt determinat i concret.

No cal dir que si examinem una festa patrimonial qualsevol podem entroncar amb antics oficis i tècniques artesanals, algunes en franc perill de desaparició, amb coneixements, eines i pràctiques avui en desús o que han estat substituïdes per altres sistemes més eficients però potser mancats de valor estètic, per ser comuns i mancats de distinció o de singularitat. I tornem, doncs, de nou a la singularitat i al valor històric.

D'entrada cal entendre el context històric de les coses, com era la societat i quines coses, fets o accions tenien importància i quines no, com es vivia i perquè es vivia així. No cal caure en mites però tampoc menystenir els testimonis. Donem, doncs, alguns exemples de les múltiples disciplines que poden resultar-nos d'utilitat controlar:

-Paleografia: Cal poder llegir les fonts d'època. No sempre podem esperar que ens ho transcriguin.

-Antropologia: Cal saber com era l'home com a ésser social i com a membre d'una comunitat cultural.

-Litúrgia: Els gegants tenen un origen catequètic i, per tant religiós. I malgrat perdre'l a partir del XVI, segueixen vinculats a la festa religiosa i a esdeveniments processionals.

-Dansa: Els entremesos participen de la dansa i cal detectar en les fonts aquells indicis que puguin aportar petites informacions, molt valuoses per escasses.

-Musicologia: Les partitures o algunes notícies sobre paisatge sonor cal que siguin correctament llegides, enteses i contextualitzades.

-Organologia: Cal interpretar bé com podien ser els instruments musicals emprats en el paisatge sonor de la festa.

-Dret: Quan hi ha problemes diplomàtics, protocols, incidents o, simplement, analitzem contractes o testaments, cal entendre –sempre que es pugui- els detalls jurídics.

-Conservació i Restauració de béns culturals: No es pot intervenir o indagar sobre la part material del patrimoni immaterial sense coneixements tècnics ni un bon anàlisi previ.

-Filologia: La llengua dels textos i fonts serà la pròpia del seu temps. I algunes fonts són també literàries.

2.5 La festa patrimonial com un element explotable: generant interès

També és important conservar la festa patrimonial pel fet que aquesta té un innegable potencial turístic (i per tant és explotable econòmicament), fonamentat en:

- El gaudi, qualitat que hem de trobar en tota festa o celebració.

- Un sentit que definirem com “de producte original”: encara hi ha qui espera trobar-hi l’arcàdia del romanticisme i qui puja a fer una foto d’un antic equilibri social suposadament perdut per tal de conservar-lo, ja que no sap com resoldre el pas cap a la contemporaneïtat en aquella zona geogràfica concreta o en aquest aspecte de la vida social que és la festa. Considerem que aquesta indecisió no és malsana; al contrari, origina preguntes clau, les quals troben ben sovint resposta en la investigació que reivindicuem en aquest treball.

- Una percepció del patrimoni exclusivament individual: com si hom pogués endur-se un tros d’aquell indret en forma de record.

En qualsevol cas, a la festa hi ha d’haver una escenificació, element molt important perquè tingui atractiu turístic des de fora. Seguint Josep Martí, entenem per escenificació allò que es dóna quan una pràctica cultural passa a folklore o es folkloritza i que consisteix en “la realització, per part dels participants actius, d’un conjunt d’operacions, de manera premeditada i estructurada, de cara a obtenir un producte final desitjat (festa) i susceptible de ser consumit per un públic, els participants passius” (MARTÍ, 2008).

L’escenificació és quelcom consubstancial a les festes, sempre que la dimensió espectacle hi sia present. Resulta interessant constatar com apareix l’escenificació en determinats elements de la festa a través d’aquest procés de folklorització quan abans d’aquest procés la dimensió espectacle era absent o en una menor intensitat. Però atenció un altre cop: una processó de Corpus del segle XVII era, si tenia els mitjans econòmics i materials, un espectacle total.

Entenem per folklorisme aquell interès que la nostra societat actual sent per l’anomenada cultura tradicional o cultura popular, amb una predisposició positiva d’entrada cap a tot allò que quedi englobat dins aquesta cultura. Folklore seria una vivència; el folklorisme, la vivència d’aquesta vivència. Entenem per folklorització quan s’actua damunt d’un producte cultural tradicional i es dóna una manipulació d’aquest producte i de la manera de presentar-lo; manipulació ideològica, de la mentalitat dels actors, de l’estètica, amb un fi comercial o no. Per tant, veiem darrera el folklorisme una intencionalitat concreta pel que fa a l’ús que es vol donar a un determinat producte tradicional. Creiem que això no ha de ser necessàriament dolent per a preservar els valors i el contingut cultural de la festa si el seu gestor sap què té entre mans i entén conceptes com serien els de *ritual* o *patrimoni*; la cultura hauria de ser una font de riquesa i de beneficis a la societat contemporània i, especialment, per la comunitat que la viu i la conserva. El folklorisme esdevé més perillós quan la intencionalitat va directa i únicament encarada a vendre i explotar el producte que és la festa, per obtenir-ne principalment benefici econòmic sota el paraigua de la promoció, ja que pot arribar a desvirtuar-se d’una manera com fins aleshores no s’havia conegut. Hem vist casos on, per exemple, s’ha passat d’entendre la sardana com un ball festiu i sociabilitador propi de la

demarcació de Girona a veure com una federació sardanista (que dansa sobretot fora del context de celebracions i aplecs) signa un conveni amb una cervesera per a la promoció mútua.¹⁰

No és cap secret que, transferint al discurs turístic molts dels tòpics divulgats pel discurs folklòric dels més evolucionistes, moltes festes patrimonials catalanes, abans les festes del poble X o del poble Y, avui són festes tradicionals conegudes dins el calendari festiu del país i atrauen molts visitants forans i els mitjans de comunicació, atrets tots per la “tradicionalitat” de la festa, un valor històric o cultural a preservar, element no habitual en un altre indret o context (VELASCO, 1990).

Sens dubte, la majoria de festes que es desenvolupen en àmbits rurals i on aquell esdeveniment col·lectiu ha esdevingut identitari o valorat necessiten per a la seva supervivència que vingui gent de fora a veure-les i aportin benefici econòmic al territori. La raó és que, en el moment (sovint recent, com els darrers vint anys de segle XX) en què algú es va adonar del seu valor patrimonial, es vivia en una societat immersa en una fractura entre una incipient modernitat (sense que hi donem connotacions de valor) i una economia de caire precapitalista, unes institucions de parentiu molt diferents i un sistema polític (no només pel que fa a govern sinó a relacions de domini i clientelars entre els veïns de les comunitats que les havien mantingut tota la vida) que no tenien res a veure amb les d'avui. Les festes, aquells rituals i celebracions, tenien vigència i significació plena en aquell context econòmic, polític i social, i també en aquell marc ideològic i simbòlic, però no en l'actual. Tota la regió pirinenca ha experimentat un canvi així, i les falles en són el paradigma, amb la seva ascensió meteòrica a Patrimoni de la Humanitat en un temps que no ha superat els cinc anys.¹¹

Des de mitjan segle XX la gent viu immersa en un capitalisme igual de ferotge a tot arreu, però l'inici de segle XXI no ha fet més que accentuar-lo; i el seu parentiu (les relacions socials) i el sistema polític han tendit cap a una estandardització de les festes. Per això, continuant amb el cas de les falles com a exemple, el Pirineu necessita el capital que ve de fora, per viure i subsistir sota un sistema semblant al d'aquells que vénen a visitar-lo.

Però tot el conjunt de maniobres de folklorització i d'escenificació reprimeixen o poden reprimir la participació a la part més ritual de la festa. Entenem que potser és quelcom volgut pels

¹⁰ Conveni entre Mahou San Miguel i la Confederació Sardanista de Catalunya. Tornaveu. Associacionisme i cultura (butlletí de l'Ens de l'associacionisme cultural català). Secció de notícies. 20/05/2015 <http://www.tornaveu.cat/article/10607/conveni-entre-mahou-san-miguel-i-la-confederacio-sardanista-decatalunya> [consulta 2018]

¹¹ Les falles del Pirineu, declarades Patrimoni de la Humanitat. *Vilaweb. Secció PAÍS > ANDORRA / CATALUNYA NORD / CULTURAPRINCIPAT*. <https://www.vilaweb.cat/noticies/les-falles-del-pirineu-declarades-patrimoni-de-la-humanitat/> [consulta 2018]. Diem en temps rècord perquè hem viscut aquest procés, que ha durat pocs anys.

autòctons, ja que el model de festa que troba un equilibri entre ritus efectiu, conservat i mantingut i al mateix temps, abundància de públic i d'ingressos indirectes derivats de l'activitat i la pràctica festiva, sovint força elevats i molt necessaris per als pobles petits és el que hom (ni que siguin els propis actors/gestors) considera a grans trets com a sostenible. Exemples d'aquesta lleu repressió controladora, serien els elements d'un uniforme per part dels participants actius, els quals són difícils -sinó impossibles- d'obtenir si hom no està dins el nucli organitzatiu: camisa de fallaire (quan n'hi ha, bo i sabent que fa vint anys no n'hi havia), vestit d'armat, vestit de diable, maça de diable pròpiament dita.

Reconeixem, d'altra banda, que això ajuda també a la salut de la festa i els seus moments o actes principals, ja que si hom no sap què s'ha de fer per dur a terme el ritual, millor que no s'hi posi. I aquesta lleu repressió reafirma els membres autòctons o acceptats dins d'aquella comunitat enfront dels forans, i alhora contribueix a desmentir la idea que per gaudir d'una festa o viure-la sigui imprescindible ser actor del nucli ritual. Exemple: el ball de revetlla posterior a les baixades de falles del Pirineu, que resta obert a tota la concurrència, visitants inclosos.

El folklorisme sovint porta implícita la idea –remarquem-ho, no sempre negativa– d'un perill cultural exterior i ataca allò que, per lògica dinàmica de la cultura, posa o pot posar en perill l'existència de tot allò que es consideri el propi llegat cultural. Però l'exofolklorisme –és a dir, l'interès pel folklore forà, la voluntat de trobar exotismes i la seva fascinació, la de trobar el bon salvatge de Rousseau– ha contribuït –i no pas poc– a fer que els autòctons sentin ganes de posar en valor les seves tradicions i els seus costums. O sia, que facin endofolklorisme i, per tant, sentin orgull del que tenen i esdevinguin aleshores capaços de creure's aquell producte cultural i valorar-lo. Aquí és on entra en joc la investigació històrica –i, per tant, arxivística- per tal de conèixer, difondre, explicar i preservar tota festa que considerem patrimonial o històrica.

2.6 Patrimonialització de la festa: avantatges i inconvenients

Ens aventurem, doncs, a establir uns avantatges i uns inconvenients d'abordar un enfocament patrimonial de la festa, sempre que aquesta ho permeti, amb el perill latent de malmetre-la i la possibilitat de beneficiar el territori que la bressola. En una societat capitalista, aquesta patrimonialització comportarà de manera quasi automàtica una explotació i una mercantilització, que procuraran fer negoci i extreure guanys a través d'aquest patrimoni i la seva fama.

2.6.1 Avantatges

- Es contribueix a la dinamització de l'activitat econòmica del territori al marge dels grans períodes vacacionals (si s'escau fora d'aquests).
- Es contribueix a la reafirmació identitària de les comunitats residents davant dels forans (tant a nivell rural com urbà: les festes de La Mercè de Barcelona han esdevingut quelcom utilitzat en aquest sentit).
- Es recorda el passat més o menys llunyà d'aquella comunitat humana i se'l posa en valor.
- Es reagrupa la comunitat i els individus dispersos o residents fora de l'àmbit territorial que li és propi.
- S'ajuda a la integració dels residents nous, ja siguin residents per causes laborals, emigrats d'altres regions o països, neorurals en les zones allunyades de les metròpolis, etc. Cal advertir que la festa és un bon vehicle, però no oblidem que aquesta integració cal vehicular-la 365 dies l'any, no exclusivament a través de la festa, com darrerament passa massa sovint.¹²

2.6.2 Inconvenients

La patrimonialització pot comportar problemes si es fa sense coneixement profund de la pròpia festa, dels seus continguts i causes i de la seva història. El model econòmic capitalista i la societat globalitzada i líquida hi poden tenir un paper determinant. En aquest sentit, la foto fixa que proporcionen els arxius és importantíssima per no perdre el nord. Els principals problemes i amenaces són:

- Poden banalitzar-se els rituals. N'és un cas molt flagrant el de la religió, molt menys present que abans, i sovint les festes amb aquest origen (la majoria) tenen un caràcter d'acte massificat com a producte turístic. I ens plantejem les qüestions següents: això és un greuge o una sort? Fins a quin punt es necessita? O no és així? Ens il·lustren aquest cas els exemples de festes de l'àmbit de la Setmana Santa i la Pasqua: hi és necessària la religió? O serien sense aquesta vessant unes pures performances de teatre de carrer, per molta antiguitat o tradició performativa que hi hagi?. Creiem que aviat podrà contestar-se la pregunta, però som del parer que abunden prou les iniciatives festives de nova creació (sobretot les fires, que donen bons ingressos i consum de cap de setmana, amb noms típics i monogràfics com els de fira del codony, de la transhumància, dels formatges, de la girella...), algunes molt

¹² Vegi's com l'anomenat "Món Casteller" es reivindica constantment com a eina per a la integració, quan l'objectiu principal oficial o declarat és fer torres humanes, no sociabilitzar col·lectius sovint allunyats.

afortunades i de molta anomenada i acceptació, per alterar els supòsits i la significació de les festes amb un rerefons religiós, sense el qual perdrien molt interès i significat.

- Es pot donar, doncs, alguna dissonància axiològica (terme trobat en Josep Martí), com els conflictes de valors. Per exemple, la discriminació de gènere. És evident que cal superar-la, sempre que no suposi una pèrdua palpable de qualitat o de valors importants de la festa. Una altra dissonància axiològica podria ser el canvi de valors propi de tota evolució social, que fa que les tradicions es vagin adaptant i transformant al ritme d'aquests canvis i es puguin convertir valuosos rituals en mers espectacles, si s'altera el sentit de fons de la seva existència.

- Es poden donar canvis per raons d'escenificació. Hem vist casos de canvis en alguns rituals festius per tal de fer-los més espectaculars o vistosos segons criteris que podrien arribar a ser discutibles. Sobretot per atreure una massa crítica de gent al més elevada possible, que és la que consumeix el producte més turístic i menys festiu o que, simplement, té ganes de barrejar-se amb la massa, seguint la idea de la mixofília -un terme de Zygmunt Bauman (BAUMAN, 2007; BAUMAN, DE RITA, FALCO, 2011)- que vindria a ser la tendència natural (sobretot de la gent jove) a trobar-se, a barrejar-se. I això els faria anar a la festa atrets per una massa de gent on podran trobar ambient animat i més gent jove. Alguns individus poden tenir una propensió psicològica cap aquí, però hi ha molts més factors que fan confluïr gent en un punt concret en un moment festiu: intencions econòmiques, reproductives... Aquesta massificació és el que podrien desitjar els autòctons, un cop la quantitat de persones iniciades en la festa garanteix la supervivència dels rituals dels quals no es pot prescindir.

- Entrocant amb aquest punt anterior, es pot donar la infantilització. Som molt crítics amb aquest aspecte, ja que si hom ja gaudeix de petit d'aquell protagonisme o d'allò que pertany als adults, no li caldrà realitzar el pas –ritus iniciàtic– cap al reconeixement públic com a membre de la comunitat adulta ni tindrà cap interès a fer-lo.

- Poden donar-se evolucionismes mal entesos –que no deixen de ser una excusa per tapar ignorància, recordi's l'encertat comentari "*para crear hay que conocer*" abans citat– pensant només en el consum: exemple, substitució de les formacions musicals o de les seves funcions, etc. Bandejar punts del ritual que tenien molt de sentit només perquè el tempo de l'espectacle se'n ressentiria. Valgui l'exemple de les falles d'Isil. Per exemple, si no es baixés a la porta del cementiri de Sant Joan a fer les creus en memòria dels morts o posant els nens abans de l'arribada dels adults, per entretenir l'espera del públic.

- És molt fàcil per part de les entitats o municipis organitzadors de confondre aglomeració amb participació i gentada amb bon estat de salut de la festa, i aquestes coses no sempre funcionen així.

- És també fàcil caure en una excessiva manca de coherència, perquè quan es parla de festa i tradicions tothom és metge i doctor. Pot donar-se una folklorització en el sentit negatiu: tenir una actitud reverencial cap a la tradició però sense interpretar-la, mentre que simultàniament es modernitzen coses que potser caldria plantejar si realment fa falta modernitzar. En realitat, a les tradicions s'hi afegeix passat però també present, i qui estudia i descobreix el corpus festiu patrimonial de Catalunya, qui el descobreix, classifica i sistematitza, també li va donant forma i configuració, alhora que li dóna sentit, perquè els investigadors determinen en certa manera quins criteris determinaran què cal descobrir o divulgar i, per tant, ressaltar, explotar o vendre, sense connotacions negatives en aquests usos dels termes.

Una altra idea que volem deixar clara és que, si bé la festa pressuposa el gaudi, no és el mateix la festa (festum) que el pur gaudi o el joc (ludum). A la fia-faia de Bagà hi ha implícit el joc –sobretot a la plaça Major, quan hom es llença les faies o salta les fogueres– però el sentit de la festa no rau en aquest joc ni en el pur espectacle (ludum), sinó en un ritus espectacular (festum) que ni la investigació de fonts d'arxiu sembla que hagi aclarit massa, almenys d'una manera convincent, tot i que la metodologia emprada per a la recerca fos indiscutiblement científica. El mateix podria dir-se de la Gala de Campdevànol, una típica dansa solemne de traspàs de càrrecs (pabordia de la Confraria del Roser). Per tant, parlem d'un ritus de pas, i no pas un simple ball de plaça com seria el d'un envelat de festa major.

Per acabar, voldríem trencar una llança en favor de la idea de patrimoni festiu, sempre i quan sia alimentada amb la recerca rigorosa (arxivística i sobre el terreny) que forneix un coneixement el més profund possible d'aquests fenòmens. Tot i que la idea de patrimoni festiu és una objectivació rabiosament contemporània (encara no hi ha hagut marge temporal per veure si alguna cosa de les que fa anys considerem patrimoni ha tingut temps de perdre interès o no), volem creure que el patrimoni no passa mai de moda ni perd valor. Per tant, cal tenir cura en la manera com s'hi actua. I això no vol dir renyir amb evolució, però potser sí amb un evolucionisme.

Perquè l'evolució és allò que és inevitable que passi, fins i tot per la supervivència mateixa de la festa, i no es provoca: simplement passa. I l'evolucionisme implica el canvi intencionat, sovint -com ja ha estat dit- amb uns interessos personals posats per damunt dels generals. Per no parlar, ja, d'allò que ens agrada anomenar els incontenibles atacs de creativitat, els quals també poden fer força mal i portar problemes on no n'hi havia. Com deia Bienve Moya (MOYA, 2012):

“Por esta razón la fiesta popular (tradicional), en apariencia, es siempre igual, pero siempre diferente, porque quien la hace (quien la produce) es el estado festivo — insisto — los festers. Para ser renovada, la fiesta popular no necesita “novedades” de programa, la innovación se genera y regenera en la actitud y estado de los mismos

individuos que la celebran. Fuera de esta “innovación” en la actitud, en la “participación”, se innova poco o nada, en todo caso se añade, y los añadidos, como en el vestuario, si no aciertan estropean el atuendo.”

3 Classificació de les fonts i tipologies documentals per a l'estudi del patrimoni festiu segons els centres arxivístics i bibliogràfics on es troben

Donat que treballem la festa patrimonial i, per tant, històrica, es podria establir una primera divisió dels centres de documentació entre públics i privats, no tant per la seva titularitat actual, sinó per la seva titularitat originària. Això no obstant, farem una primera classificació d'aquests centres o arxius, i després ens centrarem en els fons, independentment d'on es trobin i sota quina titularitat. La raó és que el fons és la veritable unitat clau a l'hora de determinar cap a on s'orienten les cerques. En ser un aplec de documentació orgànicament produïda, documentació i productor tenien una vinculació que no s'hauria d'haver trencat. La resta, ja són atzars de la història, de la història mateixa del patrimoni documental i les seves vicissituds –sovint lligades al seu salvament- o la dispersió i l'expoli, que el col·leccionisme sovint reuneix de nou i en fa el retorn molts anys després, en forma de dipòsit o llegat.

3.1 Centres segons la seva titularitat.

3.1.1 Públics.

Els centres públics ofereixen bàsicament aquella documentació supramunicipal o municipal, i encara tota aquella que, procedent de privats, hi hagi pogut anar a raure. No cal dir que, si parlem de fons històriques o per a la investigació sobre patrimoni festiu històric, els arxius de titularitat pública tenen, dins el model de quadre de fons dels arxius del Sistema d'Arxius de Catalunya, una importància destacada en l'àrea de diferents fons, segons el seu productor o el seu titular:

-Fons Històrics de la Generalitat de Catalunya, que actualment queden repartits entre l'Arxiu de la Corona d'Aragó i l'Arxiu Nacional.

-Fons de l'Administració local, que trobarem encara als ajuntaments (sobretot en el cas dels grans municipis o aquells petits nuclis que encara no els han externalitzat) o als Arxius Comarcals.

-Fons de l'Administració reial i senyorial, que es conserven a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, l'Arxiu Nacional i diversos arxius comarcals.

-Fons notariaus, bàsicament en mans dels Arxius Comarcals que són seu de districte notarial (no sempre complets, com es veurà en el punt 3.1.2), a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona i a l'Arxiu de la Corona d'Aragó (dipòsits de Guerra Civil no retornats) i els Històrics Provincials de Lleida, Girona i Tarragona.

-Fons judicials, corresponents a l'administració de justícia, tant inclosos dins els de l'Administració Senyorial com els fons de Reial Audiència a partir de l'època Moderna (Arxiu de la Corona d'Aragó).

-Fons registrals, útils per a la ubicació biogràfica d'actors i agents de la festa, inclosos en els Registres Civils dels municipis.

-Fons d'institucions, on podem trobar informació recent sobre la festa, com patronats de turisme o patronats de cultura, entitats històriques que organitzen o vehiculen festes.

-Fons religiosos, quan la institució eclesiàstica els ha dipositat en un centre públic pel motiu que sigui. No és aquest cas el més habitual, però n'hi ha. Són exemples d'aquest cas els fons parroquials de Sant Esteve d'Olot, Santa Maria de Cervera o Santa Maria d'Igualada, tots dipositats als respectius arxius comarcals.

-Fons d'associacions i fundacions, sovint associats o integrats dins els arxius municipals o comarcals. En serien exemples, les associacions de veïns d'un carrer o barri, els ateneus populars, els gremis i confraries o les societats corals o instrumentals.

-Fons comercials i d'empreses. Integrats també sota el paraigua d'un municipal o d'un comarcal, destaquen sobretot les empreses de tipus cultural i les que comporten edicions de premsa.

-Fons patrimonials i Personals. Presents tant a l'Arxiu Nacional com als provincials, comarcals i municipals, sovint contenen informació privada sobre les festes, agents i actors de les festes o memòria documental i gràfica sobre les mateixes.

-Col·leccions. Quan aquesta informació es troba desmembrada del seu context de producció però té un interès informatiu es pot trobar en aquest calaix de sastre que té qualsevol arxiu, de la tipologia i titularitat que sia.

L'apartat de col·leccions inclouria tota aquella documentació bibliogràfica de totes les èpoques, tant manuscrita com impresa. També s'hi compta tot allò que siguin petits impresos i fulletons i també la secció –molt rica i més àmplia cronològicament del que hom podria esperar- de l'hemeroteca. L'arxiu més ric en aquest aspecte és el de la Ciutat de Barcelona, seguit dels Municipals i Comarcals pel que fa a la premsa de caire més regional o local.

3.1.2 Privats.

Per defecte, aquí caldria ubicar la resta d'arxiu i centres de documentació que no tenen titularitat pública. Podem parlar amb propietat dels religiosos i els no religiosos, per la gran importància dels primers, també en l'àmbit de la festa i la tradició festiva històrica.

Els **religiosos** comprenen:

-Fons de l'Administració reial i senyorial, que es conserven en bisbats quan l'Església tenia també drets feudals rebuts o adquirits en llegat i calia exercir d'autoritat en les festes i solemnitats, sovint presidint-les o celebrar-ne els oficis religiosos o les prèdiques.

-Fons notariais, ja que encara avui dia els preveres poden exercir l'Ars Notariae i quan l'Església tenia escriptura pública i en aquest aspecte era present en més indrets que no pas absent. N'és un exemple l'Arxiu de la Cúria Fumada de Vic o el fons de manuals notariais de La Seu d'Urgell.

-Fons judicials, corresponents a l'administració de justícia, pel motiu d'exercir senyories feudals, pel fet que algun arxiu diocesà ha exercit funcions de dipòsit recol·lector de documents o perquè l'Església era l'encarregada d'administrar justícia per Cúria o aportant un eclesiàstic al tribunal o, fins i tot, presidint-lo. És el cas del ric Arxiu de la Vegueria de Vic (pròpiament un fons, integrat als actuals fons del Bisbat per causes que actualment desconeixem però que podrien tenir a veure amb antigues jurisdiccions episcopals) o els nombrosos processos judicials que trobem en el fons parroquial d'Igualada, ja que sovint els jutges eren eclesiàstics i l'escriptura era la mateixa.

-Fons registrals, útils per a la ubicació biogràfica d'actors i agents de la festa, inclosos en els Registres Sagramentals de les parròquies.

-Fons religiosos *sensu stricto*. Són els de la pròpia institució eclesiàstica i totes les seves activitats i atribucions, l'administració dels seus bens i el manteniment dels seus ritus. No ens hi aturem, ja que el capítol seria tant llarg com el mateix treball, i es comentarà detalladament a la quarta part. Poden ser diocesans, parroquials, conventuals i monàstics, tant a nivell de cenobi com de congregació o província eclesiàstica o demarcació territorial.

-Fons d'associacions i fundacions, sovint associats o integrats dins els arxius parroquials i, per tant, diocesans. En serien exemples les confraries i la documentació relativa als seus altars i als preveres que els regentaren.

-Fons patrimonials i Personals. Sovint han estat llegats a una institució eclesiàstica, ja sia per proximitat o perquè el titular era un prevere.

-Col·leccions. Val allò que s'ha dit en parlar dels arxius públics.

Els arxius **no religiosos** comprenen bàsicament:

-Els arxius de la noblesa que no han ingressat en cap institució pública i segueixen en mans de les famílies, les quals les han rebut amb els corresponents títols i heretats. En seria un exemple l'Arxiu dels Marquesos de Barberà, al castell de Vilassar de Dalt (Maresme).

-Els arxius patrimonials o familiars amb la mateixa condició, que romanen en domicilis privats a ciutat o bé en les finques d'origen, però en mans dels hereus o descendents de la família.

-Els arxius de projectes culturals de mecenatge privat per part de personalitats, que segueixen en mans dels seus hereus o bé dipositats en institucions privades. En seria un exemple l'arxiu de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya.

4 Anàlisi il·lustrat i comentat d'aquestes tipologies documentals per a l'estudi del patrimoni festiu.

Ja hem dit que el fons és la veritable unitat clau a l'hora de determinar cap a on s'orienten les cerques, almenys en primera instància. En ser un aplec de documentació orgànicament produïda, documentació i productor tenien una vinculació que no s'hauria d'haver trencat. La situació de la documentació, el seu grau d'integritat i conservació ja caldrà explicar-lo a través dels atzars de la història, de la història mateixa del fons documental i el seu periple—sovint lligat al seu salvament- o la dispersió i l'espoli, que el col·leccionisme sovint reuneix de nou i retorna molts anys després, en forma de dipòsit o llegat. Per tant (i a tall d'exemple), si fem recerca sobre una festa gremial, caldrà començar per cercar la documentació d'aquell gremi en tant que n'era el mantenidor al seu moment. Si el gremi no tenia per funció principal organitzar festes (com és de suposar en un organisme laboral i assistencial), caldrà mirar si existeix alguna sèrie dedicada a aquesta activitat concreta o anar a cercar dins les sèries de comptabilitat, ingressos i despeses, o bé furgar entre la correspondència i actes de les reunions de la junta, donat que la festa podia ser un tema menor en ocupació quotidiana dels associats, però també podia ser un tema major pel fet que apel·lava directament a l'estructura de l'ens o l'organisme, a la seva fundació i la seva història.

Per molt surrealista que sembli, també volem deixar constància del fet que, ben sovint, es troben les dades on caldria buscar-les i on haurien de ser, però de vegades també es troben valuoses notícies allà on no haurien de ser, on mai s'hauria pensat trobar-les i, per tant, buscar-les. En parlarem en alguns dels apartats següents, il·lustrant-ho amb exemples curiosos i particulars.

Advertim també que, malgrat utilitzarem casos diversos i d'arreu del país per als exemples, aquests seran majoritàriament extrets de la casuística igualadina, ja que —juntament amb Barcelona— aquest és, de llarg, el principal àmbit documental i de recerca al qual hem hagut d'acudir per a iniciar les prospeccions de coneixement per a la futura tesi doctoral. Aquests dos exemples ofereixen el cas d'un arxiu petit però ric i amb força tipus de fons relacionats (municipals, parroquials, episcopals, notariais...) i el d'un gran nucli amb vinculacions a tots els tipus de fons documentals, aquest cop a gran escala. Tot i que és impossible ser exhaustius, caldria d'entrada un buidatge de tots els inventaris dels arxius provincials, comarcals, diocesans i capitulars, així com tots els municipals d'una certa entitat.

4.1 Arxius de l'Administració Local: Fons Municipals

Els fons municipals acostumen a ser una veritable mina de cara a l'estudi de la festa patrimonial. No ens referim només a les grans ciutats, sinó que també podem parlar de petits municipis, on sempre hi ha una administració regint el món local. La festa sol transcórrer en el marc d'una comunitat humana i, per tant, sempre implica una població que s'agombola en un nucli o *municipium*, poc o molt urbà, dispers o no, però que es reconeix a si mateix com a tal. Per tant, caldrà acudir en primer lloc i sense reserves a la documentació municipal.

Advertirem d'entrada que és cert que modernament (per part de l'arxivística contemporània) quasi sempre s'ha regit la classificació de la documentació anterior a 1700 d'un municipi segons el quadre que impera des dels anys vuitanta del segle XX –i que és, a parer nostre, un bon quadre- basat en el treball arxivístic de Josep Matas Balaguer (MATAS, 1989; XARXA, 2007), quadre que tot just ara s'està substituint per un nou treball en equip, presentat l'any 2017 (MAGRINYÀ, SISTERÉ, 2016)

El problema és que aquest quadre fou concebut per a documentació des de mitjan segle XIX i ofereix bastants dilemes per a entendre les sèries anteriors a aquesta data, no per errat, sinó perquè, ben sovint, les sèries antigues no tenen cap altra coherència que la seva, de manera que no reflecteixen tant com hom voldria l'organisme i la seva estructura, o bé aquesta darrera era molt simplificada i hom assumia diverses funcions, les quals apareixen barrejades dins d'algunes tipologies documentals, les quals poden ser ben sovint pròpies d'un sol indret. Això és degut al fet que existeixin càrrecs que són específics d'un municipi i la seva naturalesa (en aquest cas l'arxiu i les seves sèries reflectirien una organització particular) o bé que una mateixa persona o administratiu acumulés responsabilitats diverses, les quals podien encabir-se dins una sola sèrie documental en forma de llibre o de lligall. També, simplificant encara les causes, aquest "allunyament" del quadre de classificació proposat com a *model* podia dependre de factors tant prosaics com el fet que, a nivell d'escribania (per entendre'ns, d'oficina tramitadora), dues funcions administratives distintes fossin responsabilitat arxivística d'una mateixa persona, que les anava reflectint en paral·lel.

El cas de les primeres actes del Consell General de la Universitat (municipi) d'Igualada és revelador: apareixen copiades en els manuals notariaus. En coneixem casos en dates com el 1314, 1327 i el 1332 (CRUZ, 1997, 26 i 31), mentre que el primer fragment de *Llibre de la Universitat* (denominació local pròpia dels llibres de resolucions i acords del consell) que es conserva data de 1333 i podria ser que procedís d'un volum mai relligat com a tal, essent el primer volum conservat enquadernat del 1339 a 1345. Les escribanies eren una de sola i els escrivans els mateixos, de manera que tot es feia per unes mateixes mans (les quals també trobem als manuals notariaus) i potser també en unes mateixes dependències. Dins els Llibres

de la Universitat hi apareixen tipologies documentals que en d'altres indrets serien sèries a part, com passa amb la correspondència. A Cervera la correspondència implica l'existència d'una sèrie específica (Registre de Lletres), mentre que a Igualada la còpia de cartes-tant rebudes com trameses- es troba dins el mateix llibre de la Universitat, i són molt poques les lletres que es conserven a part, en papers solts. Precisament per això, a la capital de l'Anoia aquesta sèrie –pel demés prou rica en dades- no s'intitula mai com un llibre de determinacions del consell (com sí que passa a Cervera), sinó que molts exemplars porten per títol d'època un genèric *Liber Universitatis Ville Aqualate*, llibre de la universitat, llibre del municipi. Per contra, el fons de la Cort dels batlles d'Igualada (Curie Baiulorum, ja que hi havia el qui actuava en nom del rei i el qui representava a l'abat del monestir de Sant Cugat del Vallès) conserva els registres, que no són altra cosa que els *Litterarum*, o registres de lletres, o sia correspondència emesa i rebuda.

Passem a analitzar algunes de les sèries i documents que ens interessin. En el cas dels fons municipals farem aquests apunts sobre la seva classificació. Incorporarem una fitxa la qual, en alguns casos, permet veure aquest difícil *encaix* del què és la documentació antiga (anterior a 1840) en els actuals quadres de classificació. Sovint una sola sèrie agombola un seguit d'assumptes que avui quedarien inserits en moltes i diverses tramitacions, totes elles degudament identificades, descrites i, fins i tot, avaluades.

Això ens fa pensar que molta de la documentació municipal catalana anterior a aquesta data hauria d'estar classificada segons un quadre de classificació totalment a mida, ço que, a la vegada, dificultaria –i de vegades no pas poc- la recerca històrica científica a distància o per part d'investigadors forans. Aquests, lògicament, ben sovint són desconixedors de les particularitats organitzatives locals històriques, per la qual cosa necessitarien sempre tenir l'acompanyament d'un arxiver altament expert. Entenem que és per aquest fet i no pas cap altre –excepció feta de no voler alterar uns esquemes fornits des de l'estament governatiu central- que s'han fet entrar amb calçador les sèries antigues dins d'aquest quadre de classificació, quadre que ha estat vigent fins a l'aparició dels documents electrònics a l'Administració pública en el període que va del 2007 al 2017.

4.1.1 Llibre de Privilegis

Tipologia documental o sèrie:	
Llibre de Privilegis	
Quadre Classificació 1989-2007	Quadre de Classificació 2017
01 Administració General 0101 Terme Municipal 010101 Títols del Municipi; creació i extinció del municipi, privilegis, franquícies i observances	1012 Privilegis del municipi 0002 [01.01]

Costa considerar aquest nivell com una sèrie documental, perquè n'hi sol haver un (excepte en municipis molt grans o que havien assolit antany una gran importància, com Barcelona) i

no és un tràmit administratiu seriat, ans al contrari, solien copiar-se en un any o període concret. Aquest llibre actua com a cartulari on es copiaren les cartes públiques en forma solemne rebudes al seu dia. Aquesta còpia es feia per tal que no se'n perdés la memòria ni el text i també perquè fossin més ràpidament accessibles. Per això porten índex o rúbrica i són els volums més luxosos que custodia un Ajuntament abans de la moda dels Llibres d'Or o de Visites Il·lustres, moda que s'inicià en el segle XIX. Mentre que hom pot trobar-hi privilegis i concessions dels monarques per a fires, mercats i esdeveniments que han esdevingut l'origen de moltes festes actuals clarament considerables des del punt de vista patrimonial. Per contra, ja advertim que hom no hi trobarà mai els anhelats i buscats privilegis per tenir àliga, sovint esmentats a pleret a la historiografia sobre el tema. No solament perquè hem buidat els volums coneguts a Catalunya (molts són editats), sinó perquè tenia imatgeria qui se la podia pagar. I, per solemne que aquesta fos, no es molestava pas al rei. Sí que existeix un cas de privilegi reial per autoritzar un element festiu, però es tracta d'un cas molt aïllat –de fet, l'únic que coneixem- i el tractarem en l'apartat de cancelleria. A l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona estan considerats dins els manuscrits de la Casa de la Ciutat i n'hi deu haver, una trentena, entre els volums anomenats Llibre Verd, Llibre Vermell, els quatre *Antiquus Privilegiorum* i els volums d'índexs i rúbriques o registos.¹³

Hi alguns casos que també recullen elements de ceremonial, solemnitats i festivitats, com passa a Vilafranca amb el *Llibre Verd*, un manuscrit de finals de segle XVI i primera meitat del XVII que copia i transcriu privilegis però també detalls sobre solemnitats del 1600-1601, com les festes de canonització de Ramon de Penyafort, fill de la vila, o com han de procedir els consellers el dia de Corpus.¹⁴

4.1.2 Llibre d'actes del consell.

Tipologia documental o sèrie:	
Llibre d'actes del Consell – Llibre del Consolat – Llibre de la Universitat	
Quadre Classificació 1989-2007	Quadre de Classificació 2017
01 Administració General 0102 Òrgans de govern 010201 Ple de l'Ajuntament. Consell Municipal. 01020101 Actes	1032 Sessions del Ple 0004 [01.03]

Aquesta és, potser, la més important de totes les sèries documentals municipals anteriors a 1850, encara que sigui una sèrie oberta a dia d'avui. Allí es decideix tot, i en el cas de la documentació antiga, sovint es dona raó de temes directament vinculats amb les festes i solemnitats, sense que calgui –ni es pugui- recórrer a d'altres sèries o documents, per no

¹³

¹⁴ LLIBRE VERD 1992.

haver-se conservat o no haver-se ni desenvolupat mai com a tals. En el cas d'Igualada, podem dir que pràcticament totes les tipologies que s'analitzaran a continuació com a pertanyents als fons municipals es troben inserides dins els llibres de la Universitat.

En canvi a Barcelona, les tipologies lògicament es diversifiquen:

Fons Consell de la Ciutat i Ajuntament Modern
02 Acció de govern
02.01 Administració municipal
02.01/1B.I Llibre del Consell (1301-1433) ¹⁵
02.01/B.II Registre de Deliberacions (1433-1714) ¹⁶
02.01/1D.I Acords (1714-1839) ¹⁷
02.01/1D.III Polític, reial, decrets (1714-1832) ¹⁸
02.01/1D.IV Polític i representacions (1714-1843) ¹⁹

Un bon exemple seria el memorial de resposta a la campanya de desprestigi de totes les manifestacions festives populars del Corpus iniciada el 1768 pel bisbe de Barcelona Josep Climent. Per tal de fer-hi front, ja que s'ho devien prendre com un atac a les institucions cíviques des de l'estament eclesial, el 1770 l'Ajuntament va encarregar a diversos erudits - com el marquès de Llió- un memorial sobre l'estat de la festa i el simbolisme i raó d'existir d'un seguit d'entremesos, així com un primer esbós d'història dels mateixos.²⁰ Aquest document ens fa un bon resum del què suposava la imatgeria festiva per un teòric il·lustrat ben avançat el segle XVIII.

4.1.3 Crides, edictes i pregons

Tipologia documental o sèrie:	
Crides, bans i pregons	
Quadre Classificació 1989-2007	Quadre de Classificació 2017
01 Administració General	1334 Publicació d'anuncis i edictes de tercers tramesos al tauler d'anuncis
0103 Alcaldia	de la corporació local 0037 [02.04.02]
010307 Avisos-Edictes. Tauló d'anuncis	1335 Publicació d'anuncis i edictes en els butlletins oficials 0037 [02.04.02]
0108 Mitjans de Comunicació	1244 Comunicats als mitjans de comunicació 0019
010801 Butlletí Municipal	[01.15.03]
01080201 Comunicats de premsa	

¹⁵ Inventari a http://ajuntament.barcelona.cat/arxiuunicipal/arxiuhistoric/sites/default/files/pdfs_interns/02.01_1B.I_Llibre%20del%20Consell.pdf

¹⁶ Inventari a http://ajuntament.barcelona.cat/arxiuunicipal/arxiuhistoric/sites/default/files/ArxiuHistoric/Continguts/Documents/Fitxers/02.01_1b.ii_registre_de_deliberacions_0.pdf

¹⁷ Inventari a http://ajuntament.barcelona.cat/arxiuunicipal/arxiuhistoric/sites/default/files/ArxiuHistoric/Continguts/Documents/Fitxers/02.01_1d.i_acords_0.pdf

¹⁸ Inventari a http://ajuntament.barcelona.cat/arxiuunicipal/arxiuhistoric/sites/default/files/pdfs_interns/02.01_1D.III%20Politic%2C%20Reial%2C%20Decrets.pdf

¹⁹ Inventari a http://ajuntament.barcelona.cat/arxiuunicipal/arxiuhistoric/sites/default/files/pdfs_interns/02.01_1D.IV%20Politic%20i%20representacions.pdf

²⁰ AHCB. Fons Municipal, Acció de Govern, Administració Municipal. 1D. IV-35, Polític i representacions, any 1770. Folis 106v a 108 i 483v a 488v.

1272 Butlletí Municipal 0023 [01.15.07]

Els consellers o jurats solien ser els convocants de moltes festes. No és gens estrany trobar crides, ja siguin copiades als llibres d'actes o en papers solts –de vegades a la mateixa bóssa de l'enquadració- anunciant una festa com el Corpus, demanant a la gent que netegi la part del carrer que correspon a la seva façana o que no perturbin el pas del seguici i els entremesos festius, que acudeixin als oficis divins o que no es jugui a pilota o a bitlles. En tenim un exemple en les crides del Corpus, de Sant Bartomeu o de la Fira d'Igualada, copiades any rera any en els Llibres de la Universitat.

4.1.4 Llibre de Solemnitats

Tipologia documental o sèrie:	
Llibre de Solemnitats	
Quadre Classificació 1989-2007	Quadre de Classificació 2017
01 Administració General 0103 Alcaldia 010308 Protocol	1217 Ordenances municipals 0014 [01.13] 1242 Organització d'actes protocol·laris 0018 [01.15.02]
Permeten classificacions dispars	

A Barcelona –la única població que sapiguem que té aquesta tipologia documental amb aquest títol concret- aquests volums són considerats des del punt de vista de la classificació arxivística dins el repertori de manuscrits, com si fossin una biblioteca auxiliar del Consell Municipal i Ajuntament modern, malgrat no pertànyer estrictament a la biblioteca actual de la institució.²¹

Barcelona AHCB Fons Municipals, Fons Consell de la Ciutat i Ajuntament Modern. 01 Creació i desenvolupament del municipi. 01/1G Manuscrits 1G.51 Cerimonial de la Casa de la Ciutat (s. XVI?) 1G.55 Cerimonials. Nòmina d'assistents 1G-64 Pere Joan Comes: Llibre d'algunes coses assenyalades (1583) 1G-86 Llibre de Solemnitats, Manuscrit III, 1423-1457 1G-87 Llibre de Solemnitats, Manuscrit IV, 1457-1546. 1G-88 Llibre de Solemnitats, Manuscrit V, 1564-1643. 1G-89 i 1G-90, creiem que finalitzen el 1719.
--

Contenen les més antigues i exhaustives relacions dels entremesos assistents a les entrades reials i processons del Corpus des de 1423, per la qual cosa són d'una gran importància per a la història de la imatgeria i els balls i entremesos històrics catalans.

Per citar un altre exemple important patrimonialment, a Berga, el protocol de la Patum fou posat íntegrament per escrit l'any 1725, en un document promogut pel notari Jacint Vilardaga i molt citat historiogràficament, però està inserit en un llibre de sèrie que considerem

21

extravagant, perquè el títol de registre fa pensar en activitat documental seriada, però més aviat deu anar enfocat de cara a deixar registre i memòria de temes notables o dels quals cal tenir establerta la seva resolució.

Fons Ajuntament de Berga 01 Creació i desenvolupament del municipi. 0101 Organització legal 010102 Documents notables 01010208 Registre de la vila. Negocis, consuetuds i tabes d'arrendament. ²²
--

4.1.5 Instàncies i queixes

Tipologia documental o sèrie:	
Súplices i protestes	
Quadre Classificació 1989-2007	Quadre de Classificació 2017
01 Administració General	1169 Consultes a la sindicatura municipal de greuges
0103 Alcaldia	0011 [01.10]
010309 Queixes i peticions	1258 Correspondència d'Alcaldia 0020 [01.15.04]

Normalment apareixen dins les sèries de correspondència. Si es conserva l'original poden formar un document solt a part, i si prenen extensió poden acabar esdevenint memorials relligats, com un procés.

4.1.6 Correspondència

Tipologia documental o sèrie:	
Correspondència	
Quadre Classificació 1989-2007	Quadre de Classificació 2017
01 Administració General	1258 Correspondència d'Alcaldia 0020 [01.15.04]
0107 Correspondència	1257 Correspondència de cortesia (saludes, condols, agraïments i felicitacions) 0020 [01.15.04]
010701 Registre d'entrada	1259 Correspondència de sortida 0020 [01.15.04]
010702 Registre de sortides	1260 Correspondència d'entrada 0020 [01.15.04]
010703 Correspondència entrada	
010704 Correspondència sortida	

A Barcelona, l'abundant moviment de cartes i lletres implicà una divisió segons el seu origen o remitent i la tipologia de la carta. No sol ser usual aquesta divisió en municipis de mida i dimensions arxivístiques mitjanes.

Barcelona AHCB Fons Municipals, Fons Consell de la Ciutat i Ajuntament Modern. 04 Correspondència 04/1B.VI Lletres closes 04/1B.VII Lletres i provisions reials 04/1B.VIII Lletres patents 04/1B.IX Lletres reials originals 04/1B.X Lletres comunes originals 04/1C.I Esborranys de lletres 04/1D.XXII Registre de correspondència

La necessitat de saber com funcionava una solemnitat feia que de tant en tant els municipis o institucions es comunicuessin per tal de tenir informació al respecte, com quan es va demanar

²² Signatura o Codi de referència: ACBR40-201-T2-16

una consuetud de misteris teatrals al segle XVI. També hi ha queixes i greuges. A Igualada hi ha un cas excepcional, una carta reial del 1453 amb la signatura autògrafa de la reina Maria, esposa d'Alfons V el magnànim –i sabent aquesta característica, entendrem que s'ha conservat com a document solt a la cartera de l'Arxiu Municipal- amonestant els consellers igualadins i amenaçant-los amb una severa multa si no esmenaven la situació.

“Maria, per la gràcia de Déu reyna d'Aragó, [...] Als feels nostres los sotsveguer, consellers e prohòmens de la vila d'Aqualada. Salut e gràcia. Entès havem, ab no poc enuig, que vosaltres, no attenant a la honor e servey de Nostre Senyor segons deurieu en la proffessó qui-s fa lo dijous de Corpo Christ, no prohibiu o almenys permeteu que per la proffessó van hòmens nuus, amostrant los membres, lo que natura avorreix ésser mostrats, ans los ha ocultats; e més que foch[s] grechs e voladors lancen per la dita proffessó [...] de què-s segueix no reverència, mas ofensa, al dit nostre Salvador. Perquè volents obviar a tants inconvenients e dans, ab la present vos dehim e manam, sots pena de cinch cents florins d'or, que de vostres béns si contrafrets havedors, que lo dit dia de la proffessó ni lo vespre abans no permetats hòmens alguns anar axí desvergonyadament per la dita vila, ni lançar coets, fochs grechs ni voladors, ni fer altres desonestats en públich. [...]. La Reyna.”²³

El que acaba de fer excepcional el cas és el fet que es conservi també la resposta dels consellers, aquest cop sí, copiada en el Llibre de la Universitat, cosa que permet documentar el procés i especular sobre un detall tant important a nivell festiu com que els diables festius o processionals catalans podrien haver anat despullats en els primers anys de les seves aparicions, tal i com es pot apreciar a la retaulística gòtica catalana coetània:

“Al molt honorable e molt savi Mossèn Barthomeu Sellent, secretari de la senyora Regina. [...] Per part de alguna persona seria obtenguda una letra de la senyora regina havent manament [e pena de d flor] fet als sotveguer e consellers que no permetessen en lo digous de Corpore Christi anar hòmens nus ne lansar cohets, fochs greschs ni voladors, e ans fassa en la dita jornada lo l[n]fern e paradís, e bonament no-s pot fer sens fochs greschs axi com se fa aquí com en altres parts, he axí com obedients e tements la pena, havem deliberat avisar-ne vostra gran saviesa, informats que la letra seria pro ohida en vostra escrivenia, que fos de vostra mercè certificar-nos de la intenció de la senyora Regina, si li plau que no se-n fassen en alguna manera, o que, tempradament e sens fer dan ne anuygs, ne pusquen ésser fets. En quant tocha lo restant de la letra, que-n havem per bo, en volen tenir e servar lo manament de la senyora Regina. [...] En Aqualada [...] M CCCC L III.”²⁴

D'aquest document es desprèn l'estima de les autoritats municipals igualadines per la festa del Corpus Christi i els seus entremesos, i la importància que es donava al foc i a la pirotècnia com un element de veracitat i espectacularitat envers la representació de l'infern i els diables. El que ningú havia dit abans de presentar aquest document del segle XV és que els figurants que desenvolupaven aquest rol malèfic abans d'aquestes prohibicions poguessin cobrir la seva nuesa amb una careta i poca cosa més.²⁵

²³ VILARRÚBIAS 2013, apèndix documental.

²⁴ VILARRÚBIAS 2013, apèndix documental.

²⁵ VILARRUBIAS 2013, pàgines 40 a 47.

4.1.7 Sentències, informes, dictàmens

Tipologia documental o sèrie:	
Sentències, memorials, informes i dictàmens	
Quadre Classificació 1989-2007	Quadre de Classificació 2017
01 Administració General 0105 Serveis jurídics 010501 Informes i dictàmens	1334 Publicació d'anuncis i edictes de tercers tramesos al tauler d'anuncis de la corporació local 0037 [02.04.02] 1335 Publicació d'anuncis i edictes en els butlletins oficials 0037 [02.04.02]

Un cas de sentència o dictàmen –en aquest cas, pres pels consellers d'Igualada- podia donar-se per a calmar els efectes perniciosos o perillosos de la festa, com quan l'any 1550 va decidir-se en consell que “[...] sie feta una porta al cap de la scala del cor ab pany y claus, una per al scolà y l'altra per al obrer affi que no-y puguen pujar minyons ni altres persones supèrflues” o sia, que la gent pujava al campanar a fer el tafaner o a tocar les campanes com una bretolada. I també “que en ningun ciri de officis e illuminàries no pusquen ésser desperats fochs grechs alguns dins la dita sglésia [parroquial] ni a Cincogesme, en la Colometa si ja no alt en lo cor, que no hisquen de allí, y encare poch en nombre, sots pena de deu sous per a la obra y de excomunicatió.”²⁶ de manera que la representació festiva de la Pentecosta implicava sonores escopetades dins del temple per representar l'obertura del cel i la baixada de l'Esperit Sant en forma de colom.

Un tema que hauria pogut portar controvèrsia fou la discussió dels consellers d'Igualada amb el rector el 1431, de la qual discussió aixecaren acta. Ho comentem en tractar la tipologia documental següent.

4.1.8 Inventaris de béns

Tipologia documental o sèrie:	
Inventaris de bens mobles, de l'Arxiu i la Casa de la Vila	
Quadre Classificació 1989-2007	Quadre de Classificació 2017
02 Hisenda 0201 Patrimoni 020101 Descripcions generals, inventari de béns	1564 Comprovacions de l'inventari general de béns per canvi de govern del consistori 0069 [04.01] 1566 Inventaris generals de béns 0069 [04.01] 2778 Inventaris o catàlegs dels béns que conformen el patrimoni cultural 0218 [10.05] 1671 Llibres d'inventaris 0084 [05.01.07]

És important el fet d'inventariar els béns materials dels municipis. Malgrat tampoc el podem considerar una sèrie pròpiament dita, l'inventari de béns mobles pot incloure elements festius i de cerimonial.

Seria un bon exemple el que va fer-se a Igualada el 1728 on es troben les gramalles dels consellers, vestits dels diables i altres arreus: “[...] *En lo armari gran: Primo quatre gramalles de escarlatina. Item quatre barrets de vellut de Consaller ab sas capsas. Item sis insignias de domàs carmesí grans. Item dos gramallas dels massers. Item dos massas de plata ab sos cascavells. Item dos espadins y dos Bridessins item una capsas per las insignias. Item la bandera del Somatent, de domàs carmesí. Item tres candeleros de llautó, xichs. Item lo drap vert ab las armas de la Vila. Item un farol de ferro guarnit de ferro. Item dos cavalls de bronze,*

²⁶ VILARRÚBIAS 2013, pàgina 181 i 182, i annex documental del mateix.

grossos, guarnits. Item una trompeta de llautó. Item quatre vestiduras dels Diablots [...]”.²⁷ O el 1838, data en la qual va repetir-se aquest inventari, amb els caps dels gegants com a element destacat: “[...] En la pieza de la Mayordomia 1 Cofre de cobre para poner las bolas de la estraccion de Donsellas con tapadera de causa pia de Cornet. 2 Testas de los gigantes. 1 Mesa de cobrar de madera vieja. 1 Arca vieja y dentro los dos vestidos de los maceros y las dos masas. 10 Insignias de domasco. 4 Espadas. Los vestidos de los Gigantes. 1 Cortina de trapo nuevo de balcon [...]”.²⁸

En el cas de la polèmica dels consellers igualadins amb el rector el 1431, és obvi que quan el rector intervé havia pres inventari dels béns de la parròquia. El tema de les campanes solia portar abrandades discussions arreu. Els consellers digueren al rector que

“...en nom de aquesta Universitat d'Agualada, vos requerim que toquets o façats tocar los cenys del campanar de la esgléya de aquesta vila en la forma e manera que són acostumats tocar e no·ls toquets a batallades axí com alguns dies ha se fa.”

I el rector es va espolsar els problemes dient que actuaria tal com es va trobar la torre quan va esdevenir rector:

“Senyors, jo son prest e aparellat de tocar e fer tocar dos cenys e dues esquelles, los quals trobí en aquesta esgleya o en lo campanar d'aquella a la hora que hic entrí e pres o rebí possessió de aquella, ço és lo ceny vey que és are e ·j· ceny petit, lo qual c'és trencat, e les dues squelles que hi són; los altres cenys los quals despuys si són fets no·ls tocaria ne·ls faria tocar car no hi son tengut, e us dich que d'ací avant ne a batallades ne en altre manera no·ls tocaré.”²⁹

4.1.9 Llibre racional (Comptes)

Tipologia documental o sèrie:	
Llibre del Racional	
Quadre Classificació 1989-2007	Quadre de Classificació 2017
02 Hisenda 0202 Intervenció 020201 Comptes	1698 Llibres del racional 0084 [05.01.07]

El mestre racional era la figura rellevant en l'administració financera real a la Corona catalano-aragonesa entre els segles XIII i XVI i a partir del segle XVI també era l'oficial encarregat de controlar l'activitat econòmica i administrativa a nivell local en tots els consistoris (ciutats, viles i llocs reals). Entenem doncs, que era qui fiscalitzava la comptabilitat, qui l'auditava i controlava, de manera que l'assimilem a l'interventor.

4.1.10 Llibres de Clavaria (Despeses i pagaments)

Tipologia documental o sèrie:	
Llibres de Clavaria o Bosseria	
Quadre Classificació 1989-2007	Quadre de Classificació 2017
02 Hisenda 0203 Tresoreria	1697 Llibres del clavari / bosser 0084 [05.01.07]

²⁷ Arxiu Comarcal de l'Anoia. Fons Ajuntament d'Igualada. Llibre actes 1712-1730, fol 355 i ss.

²⁸ Arxiu Comarcal de l'Anoia. Fons Ajuntament d'Igualada. Llibre Actes 1836-37, foli 342r i v.

²⁹ Arxiu Comarcal de l'Anoia. Fons Ajuntament d'Igualada. Llibre de la Universitat de 1432, foli 13r.

020301 Caixa	
--------------	--

El clavari era un funcionari del municipi encarregat de les finances i de fer els llibres de comptes de clavarria, on constaven les entrades i sortides del Consell Municipal. Aquest càrrec, documentat als segles XIV i XV, generalment era escollit cada any pel consell municipal.

Hi ha força confusions sobre aquestes dues sèries o càrrecs (racional i clavari). A Igualada es parlava del clavari (qui feia assentaments comptables) i del bosser (qui pagava als creditors), però des de finals de segle XVI també trobem voluminosos llibres de comptes els quals, curiosament porten el nom de *racional* i que també existeixen amb la mateixa denominació a Calaf a la mateixa època. Aquests llibres tenen valuoses notícies de caire festiu, tant de lloguer de músics i joglars com despeses de fer entremesos. Alguns albarans solts d'Igualada (any 1583) assimilen en un mateix foli el clavari i el bosser a la mateixa persona, per la qual cosa volem pensar que eren el mateix càrrec.

Les particularitats barcelonines en el cas de la clavarria impliquen moltes sèries, però les que ens interessin a nivell festiu són les que apareixen al quadre següent. La raó és que sovint els actors de la festa cobren per les seves intervencions, ja que solen ser fetes en l'exercici d'una activitat professional.

Barcelona AHCB Fons Municipals, Fons Consell de la Ciutat i Ajuntament Modern.
06 Finances
06.01 Hisenda
06.01/1B.XI Clavarria (1357-1532) ³⁰
06.01/1B.XXI Àpoques (1358-1470, sèrie força reduïda)
06.01/1B.XXII Albarans (1356-1714) ³¹

No cal dir que no ha estat fins a la implantació i generalització de l'associacionisme com a model de gestió festiva (sota els preceptes del voluntariat, a partir dels anys vuitanta del segle XX) que la comptabilitat ha deixat de ser una font primordial per a l'estudi del patrimoni festiu, per passar a ser una font que forneix solament informació sobre uns àmbits molt més concrets i determinats. De vegades es conserva un albarà o un rebut i de vegades l'assentament justificat al volum de clavarria.

4.1.11 Talles

Tipologia documental o sèrie:	
Talles, estims cadastre	
Quadre Classificació 1989-2007	Quadre de Classificació 2017

³⁰ Inventari a http://ajuntament.barcelona.cat/arxiunicipal/arxiuhistoric/sites/default/files/pdfs_interns/06.01_1B.XI%20Clavarria.pdf

³¹ Inventari a http://ajuntament.barcelona.cat/arxiunicipal/arxiuhistoric/sites/default/files/pdfs_interns/06.01_1B.XII%20Albarans.pdf

02 Hisenda 0204 Fiscalitat 020401 Talles, estims	1860 Talles i estims 0093 [05.03.01]
---	--------------------------------------

Les talles eren unes contribucions especials. Sempre hem pensat que no se'n farien pas per causa del manteniment econòmic de les solemnitats, ans solien fer-se per costejar assumptes greus, com les muralles o alguna infraestructura important. El cas però, és que som del parer que els consistoris petits podien endeutar-se per les despeses de les visites reials, la majoria de les vegades com a aturada de pas en els seus viatges, celebracions on la població es jugava el prestigi i que no eren un caprici ni eren prescindibles. Però el cas és que els monarques rebien l'escalf de les autoritats locals i el poble, que era conscient que els veuria una vegada a la vida. A més tenim exemples que fan pensar en contribucions especials d'algun tipus, almenys en el cas d'Igualada. Si a principis de segle XVII es decidia suprimir la despesa de la comparseria processional del Corpus per destinar aquests recursos a l'obra de la fàbrica de la nova església (acabada cap a 1680), com expliquem que tinguem anotacions comptables per aquesta comparseria els anys 1645, 1660 o 1679? per dissort, les actes del Consell de la segona meitat del XVII no es conserven i l'escassa documentació de comptabilitat conservada queda també reduïda a uns pocs anys intermitents.

4.1.12 Mostassaferia (fires i mercats)

Tipologia documental o sèrie:	
Llibre de la Mostassaferia	
Quadre Classificació 1989-2007	Quadre de Classificació 2017
03 Proveïments 0303 Mercats i fires	2631 Llibres del mostassaf 0184 [08.03.02]

El llibre de la Mostassaferia és un document clau per entendre com funcionaven les fires i mercats, que són uns actes que no són pròpiament festius, però que poden vehicular importants activitats festives i elements del mateix àmbit. Les fires comportaven afluència de forasters i podien fer-se dies abans o després d'una festa. El més destacat era que es contractaven músics o que s'embellís la població amb banderoles i que els funcionaris municipals haguessin de lluir una indumentària corporativa adequada.

Barcelona, com sempre, té peculiaritats a l'AHCB. Considerats dins el repertori de manuscrits, de biblioteca auxiliar del Consell Municipal i Ajuntament modern.³² Crec que s'haurien hagut d'inserir dins aquesta classificació per organigrama. Suposem que no es féu així per la seva solemnitat formal, valor artístic, cultural i documental de la còpia, dimensions i dificultats

d'instal·lació al costat de documentació en altres formats o suport. Tenim quatre llibres relacionats amb el Mostassaf, els manuscrits 1G-71, 1G-72, 1G-73, 1G-74.

4.1.13 Causes Pies, fundacions i beneficis

Tipologia documental o sèrie:	
Llibre de fundacions o causes Pies	
Quadre Classificació 1989-2007	Quadre de Classificació 2017
04 Beneficència i assistència social 0402 Beneficis de pobres, causes pies, almoines i llegats	2886 Causes pies i beneficis 0235 [12.04.03]

Un exemple que tenia connotacions festives era la fundació de causes pietoses o aniversaris. En citarem casos igualadins, com l'anomenat Aniversari de Casa Calsina (que va comportar la donació d'una valuosa imatge processional d'argent de sant Josep l'any 1686) o, més encara, la *Causa Pia per donzelles a maridar* que instituï el 1667 Jeroni Cornet Sacirera i que començà a ser efectiva amb la mort de la seva vídua, el 1700. Tractava de dotar una noia pobre de la població que pogués acreditar ser honesta i li comportava per contracte segons les clàusules testamentàries del llegat un seguit d'aparicions públiques en actes protocol·laris, com la processó que es feia el dia de la Immaculada, vestida amb un hàbit blanc, pagat per la causa pia i després havia d'assistir a la missa solemne. No podem negar doncs, la part ritual i performativa pública davant de la comunitat que havia de realitzar la noia agraciada amb el dot del llegat. També podien tenir un rol públic els qui en regien l'administració davant de la comunitat.

4.1.14 Altres. Cerimonial, documentació solta o no seriada.

Si a Berga es considerava arxivísticament el *Registre de la vila* on consta el cerimonial dels consellers durant les festes anuals com un document notable juntament amb privilegis i documents constitutius del municipi, Barcelona té una secció pròpiament de Cerimonial dins la branca de protocol. No era sense motiu, ja que la capital catalana servia de model a tot el Principat: en seria un exemple el model de les entrades reials, que ben aviat es traslladà al Corpus i, d'allà, a totes les poblacions que varen decidir intentar donar lluïment a la mateixa a través d'entremesos, empal·liades i representacions festives. Però també n'era imitat el cerimonial dels consellers i jurats, així com els demés càrrecs oficials del Consell. La complexitat dels rituals implicava necessàriament la redacció i conservació de memorials o consuetes que aportessin llum sobre com actuar en cada moment que s'ostentava la representació institucional.

Barcelona AHCB Fons Municipals, Fons Consell de la Ciutat i Ajuntament Modern. 08 Actes protocol·laris

08/1B.XXV Dietari de l'antic Consell Barceloní (1390-1839), 49 volums.³³
 08/1C.XXII Cerimonial (1369-1714), 137 registres.³⁴
 08/1D.XXI Protocol (1715-1883), 2,3m, 341 unitats doc., 2060 registres.³⁵

La ciutat de Barcelona ha conservat una sèrie excepcional referent al cerimonial dels consellers, conegut com a Manual de Novells Ardots o Dietari de l'Antic Consell Barceloní, quina publicació íntegra (la qual ocupa una vintena llarga de volums) fou començada a finals de segle XIX i perllongada durant molts anys fins que, a partir dels originals de mitjan segle XVII, va deixar-se de transcriure literalment el contingut, sobretot aquell que resultava reiteratiu a criteri dels editors.³⁶

Cal dir però, que l'inventari de la sèrie de Cerimonial és el resultat d'agrupar documents molt diversos (abans eren tots sota la referència *Diversos*), com són memorials de festes, visites i funeràries reials, preses solemnes de càrrecs, llistats de comptabilitat i despeses causades per tots aquests mateixos aspectes, processó del Corpus i construcció i manteniment d'entremesos, etc. És un garbuix de documents de naturalesa diversa i no pas una , i conserva també llibres que podrien tenir periodicitat, com un interessantíssim *08/1C.XXII-3/4.2 Llibre d'èpoques per les despeses ocasionades amb motiu de la processó de Corpus (1679-1692)* del qual, malauradament solament coneixem aquest.

Totes les unitats documentals (documents solts o volums relligats sense continuïtat seriada, tot i que podrien per si sols justificar un procediment i, per tant, una sèrie documental si s'haguessin conservat o confegit) que resten sota aquesta signatura 08/1C.XXII (Cerimonial) són importants des del punt de vista del patrimoni festiu. La raó és que forneixen informacions des de finals de segle XIV fins a 1714. Destaquem també *1C.XXII – 3/3. Memorials d'actes i comptes del Corpus 1553-1578*, volum sense foliar, amb ordres de la Processó al segle XVI, perquè en aquesta època el llibre de Solemnitats ja no els aporta.

Documentació molt similar la trobaríem dins els llibres o manuals d'acords de moltes poblacions. Ho hem vist a Igualada però també hem vist una casuística similar a Girona.

En el cas d'Igualada, la visita de Felip V a Igualada va deixar dues cròniques manuscrites. Una dins el Llibre d'actes de l'Ajuntament (volum 1700-1711) i una altra (de mà diferent i redactat diferent) en el *Llibre de Notas* de la Comunitat de Preveres de Santa Maria. Cosa que

³³ Inventari a
http://ajuntament.barcelona.cat/arxiumunicipal/arxiuhistoric/sites/default/files/pdfs_interns/08_1B.XXV%20Dietari%20antic%20Consell%20barcelona.pdf

³⁴ Inventari a
http://ajuntament.barcelona.cat/arxiumunicipal/arxiuhistoric/sites/default/files/pdfs_interns/08_1C.XXII%20Cerimonial.pdf

³⁵ Inventari a
http://ajuntament.barcelona.cat/arxiumunicipal/arxiuhistoric/sites/default/files/pdfs_interns/08_1D.XXI%20Protocol.pdf

³⁶ vegeu MANUAL 1892 a la bibliografia.

demostra el fet que quan una informació que s'escapa de la rutina es vol deixar escrita per memòria perenne sempre ha tingut problemes de classificació arxivística *ab origine*. Ho diem perquè el mateix Arxiu de la Comunitat de Preveres tenia dos lligalls anomenats *Plech de cosas memorables*, amb documentació solta, on no es va guardar pas aquesta relació de fets de la visita reial.

A Tarragona destaquen les notícies de les cerimònies i festes per a les rebudes dels nous arquebisbes quan aquests feien entrada per primera vegada com a tals a la ciutat. es desplegava el seguici de balls i entremesos, tant municipals com gremials, així com es feia per Corpus o per Santa Tecla.

4.2 Arxius Eclesiàstics (Episcopals i Diocesans): Fons Capitular.

L'Església ha estat durant molts segles l'epicentre d'ubicació física i topogràfica de moltes festes i celebracions i també el marc que les ha definit social, ideològica i discursivament. Això ha sigut així en la majoria de rituals festius ordinaris (i extraordinaris), perquè l'activitat religiosa anava associada al poder i a tots els estrats d'una societat. Per aquesta raó ens deturem a fer esment dels arxius eclesiàstics, començant pels de la jerarquia organitzativa: els fons dels bisbes i els dels capítols catedrals.

Els bisbes tenen un seguit d'atribucions pel que fa a les funcions de govern i control de la diòcesi. Una de les que té més conseqüència festiva és la seva entrada en determinades poblacions episcopals, just com l'entrada dels arquebisbes tarragonins suara esmentades, tot i que nosaltres encara recordem el ball de l'àliga solsonina quan hi entrà Xavier Novell el 2010. La dansa d'aquesta figura, que a Solsona és un element molt clar de protocol, va fer-se dins la catedral per motius extraordinaris.

4.2.1 Visites Pastorals

Considerant també l'Arxiu Episcopal de Vic com a model, veiem que el bisbe –o algú directament enviat per ell- ha de fer una visita al territori sota la seva jurisdicció. Parlem d'un “instrument jurídic i pastoral que li permet, de manera particularment directa, conèixer la pròpia jurisdicció per governar amb eficàcia, amb la finalitat de conservar la fe, la doctrina, els bons costums i fomentar l'evangelització.”³⁷

Són subjectes a la visita episcopal ordinària les persones (sacerdots, laics, associacions, etc.), les institucions catòliques (escoles, centres de caritat, etc.), les coses (béns, arxius, imatges, etc.), i els llocs sagrats (esglésies, cementiris, etc.) que es troben en l'àmbit de la diòcesi. Els

³⁷ https://es.wikipedia.org/wiki/Visita_pastoral [consulta novembre 2018]

bisbe tenen l'obligació de visitar la diòcesi cada any totalment o parcialment, de manera que almenys cada cinc anys s'hagi visitat tota la diòcesi. Pot fer-ho personalment o, si es troba legítimament impedit, per mitjà del bisbe coadjutor o auxiliar, o del vicari general o episcopal, o d'un altre prevere degudament autoritzat per tal fi.

Tipologia documental o sèrie:
Visites Pastorals
Quadre Classificació
Arxiu Episcopal de Vic 01 Fons Episcopals 0101 Fons Mensa Episcopal 010101 Grup de sèries Actes Episcopals 01010103 Sèrie Visites Pastorals (amb annexos com edictes de visita)

D'aquesta tipologia documental en surten observacions festives, sobretot quan el bisbe o el visitador les prohibeix, cosa que vol dir que es feien. No tot són sucoses prohibicions de concubinatge. També tenim detalls com la prohibició el 1604 de disparar a Igualada “desde la Iglésia y campanar de aquella mosquets, mascles, arcabussos, ne res de dany per al techo y fàbrica de dita Iglésia y de les cases vehines de aquella, provehim y manam que d-esta [hora] al devant no-n pugan tirar tras dita Iglésia ni en altra part de aquella, a pena de excomunió major.” Es feia per les festes, cosa que encara avui a Centelles anomenen *galejar* o fer gal·les. El mateix es prohibia en la visita del 1616 a Clariana (Anoia) on, “[...] sempre y quant se faran professons, manen als que aporten arcabussos vagen devant dels ganfanons, y que quant tiren no se anclouen dins del rollo de la professó, sinó molt lluny d-ells.”³⁸ També el 1617 a Copons (Anoia) el bisbe exigia el 1617 que les majorales que cantaven cançons de pandero per captar diners per a la Confraria del Roser entreguessin els guanys obtinguts en batejos o casaments: “ha de donar compte del que se aplegà per la vila les dones ab lo pandero dels anys 1615, 1616 y 1617 qui foren Joana Plaçies y Joana Romeua, e provehí que tots los sobredits respectivament, so és los qui deuen qui són etc. dins lo espay de quatre mesos paguen les quantitats sobredits respectivament, y aquelles deposen en la caixa del archiu, en pena de excomunió major.” Un cas molt destacat fou la prohibició del ball de l'àliga dins la Seu de Manresa el 1753. Coses de la Il·lustració:

*“Y bajo las mismas penas, Mandamos que en dichos días [todos los días de la octava del Corpus], después de concluída la función del Choro, no se dance en la Iglesia el Bayle que llaman del Águila.”*³⁹

4.2.2 Altres

Si analitzem sèries on podria aparèixer alguna notícia vinculada a l'àmbit festiu, hem de contemplar també l'aprofundir en els espais arxivístics següents:

Tipologia documental o sèrie:
Diverses
Quadre Classificació
Arxiu Episcopal de Vic 01 Fons Episcopals 0101 Fons Mensa Episcopal 010102 Grup de sèries Govern de la diòcesi

³⁸ Documents de l'Arxiu Comarcal de l'Anoia, fons Parroquial de Santa Maria d'Igualada.

³⁹ AEV, Visites Pastorals. Volum 1227, foli 14v.

01010201 Grup de sèries Administració general
0101020101 Col·leccions històriques
0101020102 Actes Episcopals
0101020105 Correspondència
0101020108 Resolució de conflictes
0101020109 Institucions religioses i civils
0101020110 Disposicions de les autoritats
0101020113 Documents pendents de classificar

4.2.3 Deganat - Arxiprestat

També pel que fa al Deganat o Arxiprestat respectiu que es vulgui estudiar, podria trobar-se documentació relativa a processos i conflictes que s'haguessin resolt des de la cúria del deganat.

Tipologia documental o sèrie:
Diverses
Quadre Classificació
Arxiu Episcopal de Vic
01 Fons Episcopals
0101 Fons Mensa Episcopal
010102 Grup de sèries Govern de la diòcesi
01010204 Grup de sèries deganat-Arxiprestat d'Igualada
0101020401 Col·leccions històriques
0101020404 Correspondència
0101020406 Administració jurisdiccional
0101020407 Resolució de conflictes

El Degà era un càrrec de nomenament episcopal, com un responsable o cap d'àrea. Qualsevol conflicte que afectés a drets de l'església en protocol festiu podia ser sotmès a judici del degà o arxiprest, abans d'escalar a instàncies jeràrquiques superiors.

4.2.4 Capítol catedral

Si passem a la documentació dels Capítols catedrals, són essencials les sèries de llibres, encapçalades per les actes capitulars.

Tipologia documental o sèrie:
Diverses
Quadre Classificació
Arxiu Episcopal de Vic
04 Capítol de Vic
0401 Arxiu Capitular de Vic
040118 Grup de sèries Llibres del Capítol
04011802 Actes Capitulars [sèrie]
04011803 Consuetes
04011804 Constitucions i ordinacions

En les actes del capítol podem trobar dades importants sobre litúrgia o festes, com la institució de la celebració del corpus com a festa en aquella seu concreta i, a posteriori, com a processó. L'historiador del segle XIX Jaime Villanueva ho va descobrir i citar en el cas de Girona, dada que no sabem si hom s'ha molestat a resseguir i a comprovar anys després:

“Que en esta procesión se llevaba patente el Cuerpo del Señor consta de otra ordenación del mismo Obispo en 1321, en que resolvió se hiciese una custodia quae fiat pulcra ad portandum Corpus Dni. Nri. Jesuchristi die festi Corporis ejusdem. Así está en las Actas Capitulares de ese año [...]”⁴⁰

Moltes decisions de les catedrals sobre cerimonial, protocol o litúrgia passaven pel Capítol i els canonges, i aquelles eren extrapolades sovint com a model a tota la diòcesi.

4.3 Arxius Eclesiàstics: Fons Parroquials

Les parròquies són la unitat administrativa i social bàsica de l'església, escampades pel territori fins a cobrir-ne absolutament la totalitat de la seva extensió. Quan no hi ha rector resident a la parròquia, en el cas de Catalunya els arxius parroquials s'han portat a la parròquia més propera, a la titular (quan s'ha esdevingut sufragània) o, esgotades aquestes vies, han acabat al bisbat, conformant una de les seccions més grans i riques dels arxius diocesans.

Les sèries són nombrosíssimes. El model classificatori endegat a Vic és prou útil per a la recerca, encara que la pràctica totalitat són fragmentaris i, per tant, caldria repassar cada cas concret, si és que tenim delimitada una zona geogràfica o una divisió i/o jurisdicció territorial concreta.

És molt important subratllar que dins els fons parroquials apareix molt sovint documentació que per si sola podria esdevenir un sol fons autònom, si les condicions i l'envergadura quantitativa de la documentació així ho requerissin. És el cas de l'Obra i Sagristia (construcció de l'edifici i assumir despeses de festes), les Causes Pies amb gran dotació econòmica que requereixi d'una administració a part, les Confraries més poderoses o no vinculades directament a la parròquia (a vegades amb un quadre de classificació propi), la documentació Notarial i la Judicial o processal. El quadre que reflectim a la següent fitxa serà, per tant, desglossat després en altres apartats, en el cas de l'administració de justícia i el notariat o les confraries, ni que la majoria de vegades la documentació d'aquestes institucions romangués a l'escripció parroquial o hi fos portada anys després, per pulcritud documental i procedimental i per memòria, en cessar l'activitat de les mateixes.

Cal tenir també en compte que fàcilment hi podrem trobar documentació que *a priori* semblaria pròpia de la diòcesi, com és el cas de les Visites Pastorals. La raó és que si el bisbe decretava o manava qualsevol cosa a esmenar o rectificar, la parròquia solia guardar còpia o duplicat (fins i tot en un volum-registre enquadernat) dels manaments i disposicions del visitador referents a aquella parròquia concreta.

Tipologia documental o sèrie:
Fons Parroquials. Sèries amb potencial interès per al patrimoni festiu
Quadre Classificació

⁴⁰ VILLANUEVA 1850, pàgina 204.

Arxiu Episcopal de Vic [Arxiu Diocesà o del Bisbat]
 02 Parroquials ingressats
 0203 Parròquia 03 (exemple)
 020351 a 55 Baptismes, Confirmacions, matrimonis, Defuncions i Vària sacramental.
 020356 Misses, aniversaris i celebracions
 020357 Obra i Administració de l'Obra
 020358 Visites pastorals
 020359 Consueta
 020360 inventaris parroquials
 020361 Comptes i factures
 020362 Llevadors de rendes
 020363 Fundacions, causes pies i llegats piadosos
 020364 Correspondència
 020365 Censos parroquials
 020366 Confraries
 020367 Vària d'administració
 020368 Manuals notarials
 020369 Capítols matrimonials
 020370 Testaments
 020371 Actes notarials
 020372 Capbreus
 020373 Processos
 020374 Registres de documents
 020375 Vària notarial
 020376 Impresos o pergamins

4.3.1 *Quinque libri* (sagramentals)

D'entrada, els registres sacramentals (els anomenats *Quinque Libri*, que són els llibres on es consigna l'administració del baptisme, la confirmació i el matrimoni, així com els enterraments o el compliment pasqual) són determinants per a la biografia de qualsevol actor o agent festiu, des dels ideòlegs als impulsors. Com que fou en el Concili de Trento (1545-1563) quan i on es va determinar que cada parròquia portés al dia aquestes sèries documentals, amb una mica de sort es pot ubicar cronològicament qualsevol persona vinculada amb el patrimoni festiu, ja sia il·lustre o no.

És molt usual trobar actes rellevants relatats en els llibres de baptismes, com per exemple, les benediccions de campanes o la festa celebrada amb motiu de la benedicció de la primera pedra de la nova església, d'unes obres, d'un altar...algunes vegades amb sucoses informacions sobre la celebració.

L'exhaustivitat de les dades ha començat a alterar-se a partir de la recuperació democràtica, el 1978, quan una part cada vegada més important de la població ja ha renunciat voluntàriament als sagraments, però és un registre molt útil fins al segle XX.

Les llibretes de misses, aniversaris i celebracions poden contenir informació litúrgica sobre festes menors, com també les sèries de fundacions, causes pies i llegats piadosos, ja comentades en tractar els fons municipals. També obviarem les sèries de Correspondència, censos parroquials, comptes i factures

4.3.2 Obra, fàbrica i sagristia

Una sèrie importantíssima és la dels Llibres d'Obra i Administració de l'Obra i la seva comptabilitat. Els obrers eren un càrrec electe que no solament s'ocupava del manteniment de l'edifici sinó del seu embelliment i el culte (retaules, argenteria, mobiliari...). Per la qual cosa també podien sufragar despeses festives, com passava a la Parròquia del Pi de Barcelona, on l'obreria d'aquella església assumia despeses de la festa i processó de l'octava del Corpus: "*Item, a la àliga y aligons, 4 lliures*".⁴¹

4.3.3 Visites Pastorals

Un altra sèrie que no es pot menystenir és la de Visites pastorals, ja tractada en l'àmbit dels arxius episcopals i diocesans. La raó és que sovint restava una còpia dels decrets in situ. En el cas d'Igualada, el degà visitava (almenys durant els segles XVI-XVII) les parròquies del seu àmbit jurisdiccional, ja fos en nom propi o del bisbe, un exercici de competències que no hem acabat de definir per manca d'un estudi més detingut.

4.3.4 Consueta

Un llibre que no sol faltar a l'arxiu d'una parròquia és la Consueta. És el volum on s'anota el costumari litúrgic d'aquella església, determinat pel sant titular però també per les fundacions privades instituïdes en aquell indret i en els seus altars. Per aquest motiu, no hi ha dues consuetes iguals. Algunes de les consuetes catedralícies ofereixen fins i tot informacions de teatre litúrgic que fou suprimit pel Concili de Trento a mitjan segle XVI. En el cas de les consuetes parroquials, el seu interès dins l'àmbit festiu és molt variable, ja que algunes només diuen què cal fer una determinada diada, mentre que d'altres ofereixen informacions molt detallades sobre les celebracions. El paradigma és la que s'ha conservat a Elx, actualment en mans municipals,⁴² dedicada solament als textos i música del famós Misteri Assumpcionista, inclòs per la UNESCO en la llista del patrimoni immaterial de la Humanitat el 1991.

4.3.5 Inventaris

Els inventaris parroquials –els quals podrien considerar-se una sèrie més dins dels nivells d'Obra, sagristia i fàbrica- ofereixen també bones informacions dels béns mobles que intervenen a la festa, des dels elements escenogràfics i d'atrezzo de totes les representacions para-teatrals, fins als textos, les indumentàries litúrgiques, etc. Quan aquests elements no s'han conservat, pot resseguir-se'n l'existència a través d'aquests inventaris.

⁴¹ APSMP, B 303, Llibre d'entrades i eixides de l'Obreria, de 1667 a 1679. Foli 36r.

⁴² Per a la coneixença de les diverses consuetes conservades del Misteri d'Elx, vegeu <https://www.misteridelx.com/misteri-texto/>

4.3.6 Confraries

Les confraries, també anomenades “oficis” es trobaven sota l’advocació d’un sant patró, i això era causa i conseqüència de celebrar-se la seva festivitat. Les actes d’elecció dels cònsols, del *banderado*, la confecció d’un tabernacle processional, una imatge, la mateixa bandera gremial o la contractació festiva d’un ball de bastons, cascavells, etc., són alguns dels elements que podem trobar als llibres d’actes i comptabilitat. Ben sovint aquests volums acaben guardats a la parròquia un cop l’ens queda extingit. També reapareixen en comerç de manera gradual, com va passar amb la confraria del Roser de Vidreres fa pocs anys (ss. XVII-XVIII) en una llibreria catalana, feliçment adquirit pel municipi.

4.3.7 Manuals notarials

La condició de notari implícitament reconeguda en l’ordre presbiteral implica sovint que el mateix rector actua com a tal dins els límits territorials, oimés si per la zona no hi ha cap notari *pro rege* o pel senyor feudal de torn. Això fa que puguin trobar-se manuals notarials dins els fons parroquials. Tractarem aquesta tipologia dins els arxius notarials.

4.3.8 Capítols matrimonials

La documentació dels capítols és ben sovint una mera transacció econòmica, però pot esdevenir una font biogràfica dels agents i actors festius quan manquen els *Quinque libri*.

4.3.9 Testaments

És molt usual, per la condició notarial esmentada suara, trobar llibres de testaments en els arxius parroquials, ni que fos per les abundants deixes i llegats fets a l’Església. Sovint, un ciri perpetu a una advocació té connotacions festives; en el cas d’Igualada es documenta la primera custòdia del Corpus a través d’una quantitat llegada a tal efecte per un particular l’any 1331, i les primeres notícies de la devoció patronal a sant Bartomeu són d’un testament de 1282 que apareix en un full solt dins un manual notarial.

4.3.10 Capbreus

L’acció de capbrevar té molt poc a veure amb la festa, però sabem d’algun senyor que feia acomplir severament els rituals de fer-se donar la benvinguda o el besamans per tal de no desdibuixar-se la senyoria sobre aquell indret. A més, alguns llibres de comptes de la Comunitat de Preveres –on apareixen nombroses notícies sobre la festa del seu patró i sobre pólvora emprada en festejar-lo- s’anomenen capbreus.

4.3.11 Processos

Els processos formen part de l’administració de justícia, i solament trobaríem aquí els que competeixen a una administració eclesiàstica petita o bé aquells que afectin directament la vida parroquial, ritual i/o festiva. És famós el procés seguit a Tàrrega l’any 1325 per la mort

d'un sonador de cornamusa que una nit va rebre una pedrada per part d'un veí molest amb les seves interpretacions, ferida que li va acabar causant la mort.⁴³

4.3.12 Impresos o pergamins

Textos molt diversos, com els edictes reials o episcopals més moderns (ss. XVII-XIX) podien arribar per via impresa per tal que fossin divulgats més ràpidament; alguns podien afectar a temàtiques culturals o festives. La Reial Cèdula de Carles III de 1780 que prohibia els entremesos festius a la processó del Corpus es conserva, per exemple, a l'Arxiu Capitular de Mallorca i estem segur que la reberen moltes i diverses administracions, tant civils com eclesiàstiques. El mateix passava amb els sermons i homilies que es consideressin dignes de passar a la posteritat, com va fer-se amb el sermó funerari de Felip III que Francesc Vicent Garcia, el rector de Vallfogona, va pronunciar el 1621 a la Seu de Girona. Un pergami solt pot contenir qualsevol tipologia d'instrument notarial, com la fundació d'una capella privada o el disseny d'una escenografia festiva efímera (traça o croquis d'arquitecte).

4.4 Arxius Eclesiàstics d'ordres religiosos: Fons d'un monestir o convent

Els monestirs i convents poden funcionar arxivísticament com una petita parròquia. Sovint tenen també implicacions festives. Per exemple, solien proveir de predicadors els sermons de la majoria de solemnitats del Principat, sobretot franciscans i dominics. Aquests sermons solien circular via impresa o molt més encara, via còpies manuscrites.

Alguns professors conventuals tingueren rols indirectament festius encara més interessants, com el carmelita Bartomeu Triay, que vers 1670-1680 construïa orgues per diferents parròquies, com Igualada, Calaf o Sitges. Tant de bo la comptabilitat de l'ordre s'hagi conservat i reflecteixi dades que aportin llum sobre la seva activitat musical i professional.

4.5 Fons Notarials

Els notaris, com a dipositaris de la fe pública, eren testimonis i redactors de la pràctica totalitat de contractes que hom pugui imaginar en una societat pre-contemporània, i àdhuc encara avui. El més usual serien els contractes amb agents festius (uns músics per tocar, una bandera, un entremès o un retaule per pintar, contractes per tocar les hores a mà abans de l'existència dels rellotges mecànics, etc. Però coneixem exemples extraordinaris, com una escriptura pública, la qual precisament volem veure relacionada amb el procés targarí de 1325 esmentat més amunt, perquè la situació és similar i va passar només dos anys més tard. Ramon Sagrera, mitjançant una acta notarial, va exculpar un jove perquè aquest, tirant la barra

⁴³ Vinyoles, Mª Teresa. *Una Cercavila nocturna a la Tàrrrega medieval*. Tàrrrega: Arxiu Històric Comarcal de Tàrrrega, 2002. Col·lecció Ardèvol, 5.

de ferro (una pràctica esportiva de moda a les festes i fires de la Igualada d'aleshores) va ferir de mort la seva filla. Conscient que era una acció totalment involuntària, el pare de la noia exculpa el jove, i dona una de les notícies més antigues sobre festa i esport a la capital de l'anoia.

4.6 Fons Judicials

Els batlles eren els encarregats d'administrar justícia en nom del rei o del feudal de torn (comte, bisbe, etc.). Per aquest motiu, qualsevol incidència o aldarull o querella podia passar per la cort o cúria del batlle o del veguer.

Són fons importants el de Barcelona, AHCB, Fons institucionals, AHCB2-280/FI-04 Cúria del veguer i del Coregidor (1336-1849),⁴⁴ l'Arxiu de la Vegueria de Vic (actualment part de la biblioteca i arxiu episcopals) o la Cort dels batlles d'Igualada, amb registres de cort i registres de lletres enviades i rebudes. Els processos judicials haurien de trobar-se, sobretot, en aquests fons.

4.7 Arxius Privats: Fons Patrimonials i personals

Els fons privats poden ser nobiliaris, patrimonials i familiars, personals, d'associacions i fundacions.

Destaquen com a exemples alguns oficis i gremis amb un caire diferent a les petites confraries religioses, que analitzàvem a l'apartat parroquial. Barcelona encapçala la llista amb fons conservats a l'Arxiu Històric de la Ciutat com els fons AHCB3-329/5D99 i AHCB3-329/5D99.2B.42 associats al Gremi de Velers de Barcelona (1533-1834)⁴⁵ o els fons AHCB3-330/5D100 i AHCB3-330/5D100.2B.33 associats al Gremi de Velluters de Barcelona (1548-1874).⁴⁶ També sabem l'existència d'un armari del segle XVII, avui en mans privades, que conté el fons dels Argenters de la Ciutat Comtal, encara que els famosos Llibres *de Passantia* (el millor mostrari de joies i vaixelles catalanes entre 1500 i 1800) es conserven també a l'AHCB. Aquests volums són cabdals per estudiar una peça com la custòdia de la catedral barcelonina i les seves joies de guarniment. L'Arxiu parroquial de Santa Maria del Pi també conté informació del Gremi de Revenedors, fundat el 1447.

44

http://ajuntament.barcelona.cat/arxiunicipal/arxiuhistoric/sites/default/files/pdfs_interns/curia_del_veguer_i_del_corregidor_fi-04.pdf

45

[http://ajuntament.barcelona.cat/arxiunicipal/arxiuhistoric/sites/default/files/pdfs_interns/Gremi%20de%20Velers%20de%20Barcelona%20\(5D.99\).pdf](http://ajuntament.barcelona.cat/arxiunicipal/arxiuhistoric/sites/default/files/pdfs_interns/Gremi%20de%20Velers%20de%20Barcelona%20(5D.99).pdf)

46

[http://ajuntament.barcelona.cat/arxiunicipal/arxiuhistoric/sites/default/files/pdfs_interns/Gremi%20de%20Velluters%20de%20Barcelona%20\(5D.100\).pdf](http://ajuntament.barcelona.cat/arxiunicipal/arxiuhistoric/sites/default/files/pdfs_interns/Gremi%20de%20Velluters%20de%20Barcelona%20(5D.100).pdf)

Els arxius nobiliaris i patrimonials o familiars són una font poc estudiada, pel fet que cal buidar molt bé la documentació. Però hi apareixen perles, com la notícia de l'àliga de la Bisbal d'Empordà l'any 1619, en una preciosa descripció d'una processó festiva en honor a la Immaculada que va celebrar-se a la capital empordanesa.⁴⁷ També l'arxiu familiar dels Torelló d'Igualada, conté unes 6000 cartes entre Isidre Torelló Rovira i Albert Combelles (el seu cunyat), amb xafarderies de tot tipus (amb el valor afegit de la seva periodicitat i continuïtat cronològica) i puntuals informacions sobre l'estada de Carles IV a la vila el 1802, les reformes urbanístiques que se'n van derivar i les demostracions festives, com la moixiganga, important precedent casteller local. Aquestes cartes són a la biblioteca de l'Institut d'Història Jaume Vicenç Vives de la UPF, que va adquirir-les a la família a finals de segle XX.

4.8 Arxiu Reial: Fons de la Cancelleria

4.8.1 Registres de la Cancelleria.

L'Arxiu Reial de Barcelona (mal anomenat "de la Corona d'Aragó") no necessita presentació. La Cancelleria conté registres de tota la documentació rebuda o emesa pels monarques i el seu entorn familiar i les oficines curials. Els fastos de les coronacions, els seus gustos artístics i musicals (aquests darrers buidats fa anys per Mª Carmen Gómez) es troben reflectits a la correspondència i als inventaris personals, com el de Martí I l'Humà el 1410.

Per exemple, el document del procés de Tàrrrega i el cornamusaire exhumat per Vinyoles, es troba en aquest arxiu. Però retornant als registres de cancelleria, podem trobar que l'any 1399 Martí l'Humà demana als consellers de Barcelona els entremesos de l'àliga i la vibra i altres per a utilitzar-los a la festa de la seva coronació a Saragossa.⁴⁸

Per donar un altre exemple interessantíssim, comentarem que, per causa de ser el successor de la monarquia, Martí I l'Humà tenia per element propi la cimera de la vibra, que sovint s'anomena timbre, i que fou també una de les seves insígnies. Usant-lo sovint – com ja feia Pere III – com a complement del senyal reial, apareix també als segells. Per aquest motiu, i com a propietari que era del símbol, autoritzà el novembre de 1407 que el jurat de Mallorca que portava les insígnies reials en la cavalcada o desfilada de la festa de la Conquesta hi pogués afegir, per a una major vistositat i solemnitat, el capasset amb la vibra (*nostram emprisiam de la cimera sive Timbre*).⁴⁹ Aquest document, força citat, és el que ha permès datar *post quem* el capasset amb la cimera reial que, procedent del palau de l'Almudaina de Mallorca, es conserva a la Real Armeria de Madrid, on sembla que el portà Ferran VII a la primera meitat de segle XIX. Els jurats del Consell de Mallorca no haurien pas fet fer aquest

⁴⁷ Soler Simon, Santi. *Memòries d'una família pagesa: els Anglada de Fonteta (segles XVII-XVIII)*. Girona: Curbet Comunicacio Grafica, 2005.

⁴⁸ Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA). Cancelleria, Registre 2240, fol. 184v-185r. RIERA SANS 2002.

⁴⁹ ACA, Cancelleria, Registre 2285, foli 55r i v. RIERA SANS 2002, pàgina 54.

element sense el permís del rei, ja que aquest hauria pogut considerar que se'l suplantava o se'l menystenia en disposar de les seves empreses, divises o senyals. l'afer podia haver derivat en un conflicte diplomàtic d'un cert calibre.

4.8.2 Generalitat

L'ACA conserva també els fons de la Generalitat medieval, sorprenentment no transferits encara avui a l'Arxiu Nacional. Tot i ser una institució creada amb finalitats recaptatòries, un dels seus funcionaris va anar redactant uns Dietaris, els quals van tenir continuïtat en els segles fins al segle XVIII (1411-1713). Els originals es troben a l'ACA, però fa anys que foren curosament transcrits i editats.

4.9 Arxius Estats: Fons Consejo de Castilla.

Els arxius històrics provincials espanyols foren creats arran d'estotjar la documentació expropiada per les desamortitzacions després de 1835. El volum fou tant gran, que avui hi ha més de 10.000 pergamins de Poblet a l'Archivo Histórico nacional, a Madrid. Però no és la única documentació que ens interessa a nivell de país. El fons *Consejo de Castilla* té una sèrie, anomenada *Consejos*, i el lligall 7106, Exp.65 conté un *Estado General de las cofradías, hermandades y congregaciones correspondientes al Principado de Cataluña. 1770-1771*. Gràcies a aquesta estadística coneixem l'existència de confraries locals de les quals no se n'ha conservat quasi res. El volum econòmic que bellugaven dóna una bona noció de la magnitud institucional que movia cadascuna. Recordem que eren uns elements molt potents de vehiculació de celebracions festives i de transmissió de tradicions.

4.10 Fons musicals

La música és indissociable de la festa; hom podria dir que n'és un dels pilars distintius. Però poques institucions són estrictament musicals. Caldria mencionar l'Orfeó Català, amb un arxiu i biblioteca musicals importants. La música més vinculada a la festa és escassa, però en canvi, no es pot prescindir dels fons musicals del Pi, de Verdú (Arxiu Comarcal de Cervera), de Canet de Mar (a la mateixa parròquia), i els de la Catedral de Barcelona, en part a la mateixa Seu i en part a la Secció de Música de la Biblioteca de Catalunya. En aquesta darrera institució els materials de danses, entremesos, villancets, motets o misses que tenen a veure amb el patrimoni festiu ja són quantiosos i d'un bon ventall cronològic. Per exemple, els manuscrits procedents de la capella del Palau de la Generalitat contenen la Missa i ofici de Sant Jordi que va compondre i fer copiar Joan Pujol, mestre de capella de la Seu el 1614.

El fons del Pi també conté un manuscrit musical molt important (núm 1514) amb villancets i unes músiques per xirimies que servien per acompanyar els viàtics solemnes i per fer ballar l'àliga, una música que ha donat molta fortuna historiogràfica per poder-se relacionar amb la

que s'ha conservat viva a Berga. Evidentment, cal tenir uns coneixements musicològics amplis per tal de saber que la música (inici del XVII) no és pas coetània de la còpia (ca. 1756) i per detectar les filiacions i similituds que han emparentat les dues músiques per fer ballar les respectives àligues. Però els documents hi són i els intèrprets i analistes dels mateixos, també.⁵⁰

4.11 Fons privats específics: Obra del Cançoner Popular de Catalunya i Arxiu de l'Estudi de la Masia Catalana.

Pels volts de 1991 l'Abadia de Montserrat va convertir-se en dipositària de tot el material original del fons de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, procedent de Suïssa. L'OCPC fou una seriosa i ben plantejada campanya de recollida d'informació oral i de materials escrits antics que va endegar-se el 1922 sota els auspicis del mecenes Rafael Patxot i Jubert (1872-1964), que hi va invertir el llegat de la seva cunyada, Concepció Rabell Cibils. Fou dut a terme per l'Orfeó Català sota la direcció del mestre Francesc Pujol, per tal de recollir la música i la lletra de les cançons pròpies de cada contrada o de cada poble del país, però també rondalles, refranys, danses i entremesos. Els hereus de Rafael Patxot van lliurar la custòdia dels materials de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya al P. Massot, monjo de Montserrat, el qual ha supervisat l'edició dels més de vint volums dels materials (sel·lecta) a través de Publicacions de l'Abadia de Montserrat. A la Biblioteca de Catalunya i a la Direcció General de Cultura Popular i Associacionisme Cultural hi ha una còpia de tots els documents, digitalitzats i microfilmats, per tal de facilitar al màxim la seva consulta.

Patxot també encarregà, l'any 1923, al Centre Excursionista de Catalunya —sota la direcció de Josep Danés— la “realització d'un Estudi de la Masia Catalana, enfocat des d'una perspectiva global, sociològica, jurídica, geogràfica, històrica, econòmica, arquitectònica, de costums, d'indumentària, etc.”, segons paraules el seu biògraf Joaquim Maluquer. El fons fotogràfic, cedit pels descendents de Patxot al Centre Excursionista de Catalunya, consta de quasi 8000 imatges digitalitzades i catalogades, que documenten molt bé la diversitat tipològica de les edificacions rurals i pageses catalanes.

⁵⁰ Vegeu tres articles que han analitzat a fons aquestes vinculacions entre les dues obres musicals:
-Vilar, Josep M^a. “Una música per a dues àligues”, dins *L'Erol, revista cultural del Berguedà*, núm. 35, pàg. 11-14. Berga: Àmbit de Recerques del Berguedà, tardor 1991.
-Agustina; Robert. “Sobre el Ball de l'Àliga”, dins *L'Erol, revista cultural del Berguedà*, núm. 107, pàg. 28-33. Berga: Àmbit de Recerques del Berguedà, estiu 2011.
-Vilarrúbias, Daniel. Vallverdú, Àngel. “Sobre el ball de l'Àliga de Berga, encara”, dins *L'Erol, revista cultural del Berguedà* núm. 115, pàg. 44-48. Berga: Àmbit de Recerques del Berguedà, primavera 2013.

4.12 Fons Personals

Alguns estudiosos han realitzat estudis des de temps molt antic. Per a dur-los a terme, varen recollir i aplegar gran quantitat de materials i fitxes de recerca, les quals avui són un bon punt de partida per a les investigacions sobre qualsevol àmbit relacionat amb les festes i tradicions, els seus elements, els seus agents i actors i les seves pràctiques i rituals.

L'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona atresora alguns dels fons més valuosos o interessants. Citem, per exemple, els papers de Marià Aguiló Fuster, Càndid Candi Casanovas, Aureli Capmany Farrès, Francesc Carreras Candi, Agustí Coy Cotonat, Alfons Damians Manté, Hereus de la Vídua Pla (nissaga d'impressors) Mn. Josep Mas Domènech, Apel·les Mestres Oñós, Rossend Serra Pagès, Jacint Verdaguer Santaló, entre d'altres.

També podríem trobar papers de Mn. Josep Gudiol a l'Arxiu Episcopal de Vic (treballs sobre el Corpus o sobre Sant Miquel dels Sants), sobre Joaquim Sarret Arbós a l'Arxiu de Manresa, de Gabriel Castellà a Igualada, etc.

Mereixen un esment particular els fons i col·leccions d'alguns erudits investigadors, que considerem els més importants o principals en el camp de la festa i el folklore, i que volem esmentar per poder resseguir-ne els fons personals o, almenys, la seva obra publicada, no sempre disponible en comerç:

-Marià Aguiló Fuster (1825-1897). mallorquí de naixença, va esdevenir oficial de la Biblioteca Universitària (aleshores també Provincial) el 1861 i va assumir-ne la direcció des de 1871. Presidí els Jocs Florals de 1867 i 1888). La majoria dels seus materials són dins l'Obra del Cançoner Popular, mentre que la seva biblioteca, importantíssima i de primer ordre per la seva qualitat, fou un dels nuclis fundacionals de l'actual Biblioteca de Catalunya. Acadèmic de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, va publicar el *Romancer Popular de la Terra Catalana* (1893) i el *Cançoneret de les obretes en nostra llengua materna més divulgades durant los segles XIV, XV e XVI* (aparegut per fascicles entre 1873 i 1900).

-Rossend Serra Pagès (1863-1929). La part coneguda del seu fons es troba a l'AHCB, amb 2600 cartes d'un total de 7500 documents, a més de 3700 volums, i una biblioteca especialitzada en etnografia i folklore. Tenia una bon col·lecció fotogràfica, de la qual parlarem més avall. La seva obra més coneguda és un volum miscel·lani: *Alguns escrits del professor Rossend Serra y Pagès* (1926).

-Aureli Capmany (1868-1954). Gendre de Sebastià Farnés, un altre folklorista, va treballar a l'Arxiu Municipal de Barcelona (al qual llegà el seu fons). Va ser un dels fundadors de l'Orfeó Català el 1891 i de l'Esbart de Dansaires el 1907, el qual va dirigir el 1909. va destacar com a estudiós de la dansa, dedicant a la sardana algunes de les seves monografies cabdals. Les

seves obres principals són el *Cançoner popular* (1901-13, en fascicles, molt cuidada), *Rondalles per a nois* (1904), *Cançons i jocs cantats de la infantesa* (1923), *El Ball de bastons de Gelida* (1948), *La sardana a Catalunya* (1948), *El ball i la dansa popular a Catalunya* (1948), *Calendari de llegendes, costums i festes tradicionals catalanes* (1951).

-Valeri Serra Boldú (1875-1938). Fou un treballador prolífic, actiu a la zona de l'Urgell i autor de valuosos treballs com *Notes per a una geografia folklòrica de Catalunya*, *Jochs de nenes*. (Article dins *Catalunya*, any II, núm. XXVI, febrer 1904), *Cançons de pandero i Cançons de ronda* (1907), *Calendari folklòric d'Urgell* (1915), *Llibre popular del rosari. Folklore del Roser* (1917), *Festes i tradicions populars de Catalunya* (1918), *Folklore de la pagesia* (1918), *El llibre d'or del rosari a Catalunya* (1924), *Arxiu de Tradicions Populars, I-VII* (1928), *Rondalles populars* (4 volums, 1931-1933), *Costumbres religiosas* (1933). Article dins *Folklore y costumbres de España*, vol. III, 1933).⁵¹

-Tomàs Carreras Artau (1879-1954). Va crear l'**Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya**, vinculat a la Universitat de Barcelona (d'on fou catedràtic d'Ètica des de 1912 i fins a 1949) fins que fou absorbit pel CSIC el 1945. Fou un ens que va pretendre normalitzar les recerques en l'àmbit de l'etnografia i el folklore per assolir una equiparació internacional pel que fa a metodologies i rigorositat científica. Editaren L'*Organisació sistemàtica d'un arxiu d'etnografia i folk-lore de Catalunya* (1915), els *Estudis i materials de l'Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya*, dels quals en van sortir dos volums (1916 i 1918) i els *Qüestionaris* (1918). El 1922 va editar-se des d'aquesta institució un llibre important: el *Manual per a recerques d'etnografia de Catalunya*. I durant els anys 1931-1946 editaren uns volums magnífics (*Les Auques*, *Els Soldats i altres fulls de rengle*, *els Goigs*, *Els Ex-vots*, *Gegants, nas i altres entremesos*), en col·laboració amb Joan Amades i d'altres estudiosos, en una presentació llibrària perfecta. A l'inici de la Guerra Civil Espanyola, pel seu compromís catòlic, va haver de fugir del país i el seu arxiu va desaparèixer. Després de la guerra va ser ponent de cultura a l'Ajuntament de Barcelona, lloc de confiança des del qual va col·laborar en la creació de l'Orquestra Municipal de Barcelona i el Museu Etnològic. Des de la seva absorció el 1945 aquest material forma part de la "*Institución Milá y Fontanals*" del *Consejo Superior de Investigaciones Científicas*, que va absorbir la institució de l'AEFC. La seva seu es troba a tocar de la Biblioteca de Catalunya. Aquest fons ocupa uns 24'5 m i abarca el període 1915-1968.⁵² El 1990 Lluís Calvo Calvo va

⁵¹ https://ca.wikipedia.org/wiki/Valeri_Serra_i_Boldú

⁵² <http://www.imf.csic.es/index.php/servicios/unidad-de-documentacion/fondo-tomas-carreras-i-artau/arxiu-d-etnografia-i-folklore-de-catalunya-aeffc>

editar-ne el Catàleg de materials etnogràfics. El fons es troba correctament instal·lat i tractat i disposa d'un quadre de classificació.⁵³

-Francesc de P. Baldelló Benosa (1887-1977). Musicòleg, autor d'un conjunt notable d'obres com *Un estudi sobre el romanço català*, *Un estudi bibliogràfic musical sobre les obres de Jacint Verdaguer*, *Notes sobre l'origen de la cançó popular a Catalunya*, *La música de l'antic Consell Barceloní* (1929), *Cançoner popular religiós de Catalunya. Recull de cent melodies de goigs* (1932), *Cançons de tot arreu*, *Cançoner popular de l'excursionista*, *La música en Barcelona, notícies històriques* (1943), *Folklore litúrgic*, entre d'altres.⁵⁴ Un petit aplec de música reunit per ell es conserva a l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi.⁵⁵

-Joan Amades Gelats (1890-1959), fou un folklorista i etnòleg de formació autodidacta. Cap a 1915 Amades va començar a registrar els primers versos i cançons de transmissió oral. També era un membre actiu del Centre Excursionista de Catalunya, del qual en va presidir la secció de folklore. Arran de la seva coneixença de l'Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya i l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya va dedicar-se a la investigació etnogràfica i es va interessar per la imatgeria popular, el llegendari i el calendari tradicional. Els anys 30 va publicar els seus primers treballs d'entitat. Paral·lelament, feia col·laboracions radiofòniques i conferències com a divulgador. Amades feia equip amb el músic Joan Tomàs i plegats van treballar en diverses missions de recerca per encàrrec de l'Obra del cançoner Popular de Catalunya. Durant la Guerra Civil treballava al Museu Arqueològic essent el responsable d'ordenar els materials etnogràfics expropiats que s'enviaven al Poble Espanyol de Montjuïc, i el 1942 participava de la fundació del Museu d'Indústries i Arts Populars, bressol dels treballs de Violant i Simorra. Les seves obres principals són els 42 volums de la *Biblioteca de Tradicions Populars* (1933-1939), els *Apunts d'imatgeria* (1938), *Gegants, nans i altres entremesos* (1934) *Les Auques* (1931, amb Josep Colominas i Pau Vila) *Els Soldats i altres fulls de rengle* (1936, amb Josep Colominas i Pau Vila), *Folklore de Catalunya I. Rondallística* (1950), II. *Cançoner* (1951), III. *Costums i creences* (1951), *Els Ex-vots* (1952) i un important *Diccionari de la Dansa, dels Entremesos, dels Instruments de música i dels Sonadors*, fet amb Francesc Pujol i del qual solament va aparèixer editat el primer volum, dedicat a la dansa, el 1936.. La seva obra cimera és el *Costumari Català. El curs de l'any* (5 volums, 1950-1956), un referent dels estudis de folklore dels Països Catalans. El seu fons, adquirit a l'igualadí Ròmul Gavarró i a la seva cunyada Consol Mallofré entre 1989 i 2001 es troba al centre de documentació de la Direcció General de Cultura Popular i Associacionisme Cultural. Conté

⁵³

http://www.imf.csic.es/files/ficheros/unidad_documentacion/FONDO TOMAS CARRERAS I ARTAU.pdf

⁵⁴ <https://www.enciclopedia.cat/EC-GEC-0006985.xml>

⁵⁵ http://www.apmp.cat/wp-content/uploads/Cataleg_Colleccio_Baldello.pdf

materials molt diversos i d'un interès general molt elevat, ja que es tracta d'un dels grans folkloristes catalans de tots els temps (auques, gravats, estampes, materials de recerca, imatges). Es troba inventariat i descrit i a disposició dels estudiosos. Obra pròpia de Joan Amades, 268 unitats; Biblioteca privada, 1.887 unitats; Hemeroteca privada, 190 unitats; Col·lecció de fullets, 704 unitats; Estampes i impresos d'imatgeria popular, ca. 13.000 unitats; Col·lecció de postals i fotografies antigues, 5.000/ 7.000 unitats; Textos i notacions, ca. 6.000 unitats; Epistolari (sense dades). També hi ha els materials del músic Joan Tomàs (1896-1967), un fons catalogat a part però que no és fàcil dissociar de l'obra d'Amades.

-Ramon Violant Simorra (1903-1956), creador de la secció etnogràfica del Museu d'Indústries i Arts Populars de Montjuïc, els quals caldria cercar al Museu Etnològic de Barcelona, avui anomenat Museu Etnològic i de Cultures del Món. Malgrat que publicada després de la Guerra Civil, la seva obra té monuments destacadíssims, com *La casa pallaresa y la vida pastoril. Guía y comentario de las instalaciones* (1944), *El llibre de Nadal. Costums, creences, significat i orígens* (1948), *Art popular decoratiu a Catalunya* (1948), *El Pirineo español. Vida, usos, costumbres, creencias y tradiciones de una cultura milenaria que desaparece* (1949), *El càntir per aigua* (1951), *Vocabulari popular de la indústria terrissera catalana* (1951), *El demonio vegetativo del trigo en España. Ritos agrarios de la cosecha y otras costumbres campesinas* (1951), *La setmana Santa al Pallars i a la Ribagorça* (1953), *Les bèsties en la llengua i el folklore de Catalunya: llegendes, rondalles, costums, creences, cançons, mimologismes, refranys* (1953), *La Festa Major al Pallars i a la Ribagorça* (1953), *Supervivencias de formas de vida arcaica en las majadas de pastores pirenaicos* (1953), *Notas del folclore catalán navideño* (1953), *Els pastors i la música* (1953), *Etnografia de Reus i la seva comarca* (1955).

4.13 Fons fotogràfics

La imatge és una gran ajuda a l'hora d'estudiar les celebracions festives i la seva evolució des del moment que hom coneix imatges de les mateixes. No cal dir la importància que tenen les fotografies en la història del món Casteller, sobretot durant l'anomenada primera època d'or dels castells (1851-1889), o la coneguda fotografia captada el 1868 a la Plaça de sant Pere de Berga per la Patum. Com en medicina, podria parlar-se de "diagnòstic per la imatge".

L'Arxiu fotogràfic de Barcelona, de titularitat municipal, encapçala la nòmina de centres d'imatge d'arxiu. A part de les imatges soltes o de procedència desconeguda, entre les quals volem destacar el reportatge de la trobada de gegants i *monstros típics* que va celebrar-se el 1902 al Parc de la Ciutadella de Barcelona, hi ha un seguit de fons fotogràfics personals, entre els quals els d'alguns dels estudiosos que esmentàvem en tractar els fons personals.

S'hi conserven, per exemple, l'anomenada Biblioteca Serra i Pagès, que aplega fotografies de vistes d'indrets de Catalunya, majoritàriament de les comarques gironines de les quals

destaca una petita col·lecció de vistes geològiques d'Olot i rodalia. També hi ha imatges d'Andalusia i Itàlia., així com fotografies que reproduïxen documents.

També hi ha les imatges d'Aureli Capmany. Tant les de caràcter personal i retrats de familiars i entorn com el material aplegat fruit de l'activitat professional que desenvolupà com a folklorista, com la dansa i els balls populars, músics, cantants, persones del món de la cultura i tipus populars. Encara hi trobem fotografies que mostren la vida quotidiana i vistes d'edificis religiosos de poblacions catalanes

El també esmentat Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya incorpora també un fons fotogràfic important. Les imatges abarquen temàtiques ben diverses, com les expressions religioses, el transport tradicional, la plàstica popular, les tasques i feines del camp, tècniques de pesca, arquitectura popular i tradicional, costums festius... L'àmbit geogràfic que tracten és sobretot català, encara que hi apareixen àrees d'Espanya, altres regions europees, Amèrica o Àfrica. majoritàriament daten de les dues primeres dècades del segle XX, ço que els confereix un elevat interès. El principal autor fou el mateix Tomàs Carreras Artau, encara que hi ha captures de Josep Maria Batista Roca, Pere Bohigas Balaguer, J. B. Ribas Bertran, Frederic Vidal, J. M. de Casacuberta. Com el fons textual, les imatges s'incorporaren al CSIC el 1945. Algunes imatges, segons la mateixa institució, varen perdre la referència durant la Guerra Civil i els tràfecs que va patir tot el fons. La seva numeració original també fou alterada per la reorganització temàtica que va fer-se l'any 1990 durant el procés d'estudi i ordenació de tot el material.

Conté una bona quantitat de fotografies l'arxiu de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, ja que solia fotografiar els informants de les cançons i tonades, els seus intruments, alguna partitura o material del qual no es podia obtenir l'original o no es disposava de prou temps per a treure'n una còpia del contingut. Les missions de recerca contenen cadascuna, els seus folis mecanoscrits de la memòria o diari de la recerca, les cèdules o fitxes de les cançons i tonades recollides amb el nom dels informants i la data, i també les imatges captades durant el transcurs de la missió.

Cal comentar també el fons de Joan Amades, a la Direcció General de Cultura Popular, amb una secció de fotografies en la línia del que hem explicat a l'Obra del Cançoner, però també fruit de la recol·lecció de materials que forniren els dibuixos del seu *Costumari Català* o que van proveïr de contingut el primer volum del seu *Diccionari de la Dansa* (1936) i el volum sobre Balls i entremesos que va arribar a 1936 acabat però que no es va arribar a publicar mai, els originals del qual no se sap on paren a dia d'avui.

Sense estar estretament vinculat a les festes, cal esmentar els arxius fotogràfics del Fons Salvany de la Biblioteca de Catalunya i l'immens tresor que és l'arxiu fotogràfic del Centre

Excursionista de Catalunya, darrerament salvat d'un imminent perill de dispersió i venda fragmentada, confegit en una època en la qual l'excursionisme també incorporava l'etnografia o el folklore. Tots dos inclouen imatges d'interès general, sobretot d'interès geogràfic i monumental, però que poden aportar informacions festives directes o indirectes sobre patrimoni festiu. A més, el segon organisme té dipositat el fons de l'*Estudi de la Masia Catalana* costejat per Rafael Patxot. Totes dues institucions tenen catalogades les imatges i es troben mitjançant instruments de descripció en línia, més o menys eficaços.

4.14 Fons Bibliogràfics.

Les biblioteques posseeixen també fons (ni que siguin majoritàriament bibliogràfics) per a l'estudi del patrimoni festiu català. Malgrat que, per la seva condició, els assaigs i estudis vinculables a aquests àmbits temàtics ja escaparien a aquest treball, hi ha documents –manuscrits o impresos– que podem considerar com d'una naturalesa híbrida, ja que encaixen tant en una política d'arxiu com de biblioteca. Distinció que, recordem-ho, no sempre és clara ni diàfana pel que fa a les fronteres que hom dibuixa entre ambdues menes d'institucions, encara que hom reconegui un caire genèricament més administratiu per als arxius i genèricament més cultural per a les biblioteques.

4.14.1 Manuscrits:

Esmentarem aquí algunes obres de temàtica relacionada amb les solemnitats, festivitats i actes memorables que foren escrits per arxivers o per particulars, les quals es conserven en biblioteques o arxius, però pertanyen –en valors absoluts– a la categoria bibliogràfica, ni que siguin perfectament coherents amb una activitat arxivística.

- [Cronicó de Guillem Mascaró]. Biblioteca de Catalunya, Ms. 485, ff. 271v-272v. Descripció de l'entrada del rei Martí I l'Humà a Barcelona el 27 de maig de 1397, segons la versió llatina d'aquest autor.
- Safont, Jordi. *Dietari de les turbacions del tems del rey Don Juan que en Catallunya foren [...] fet y escrit lo present dietari per mà d'en Jaume Safont, notari, que a carech tenia a portar y escriure lo dietari de la casa de la diputació y General de Catalunya*. Biblioteca de Catalunya, Ms. 978. Consultable a <http://ddd.uab.cat/record/79957> [consulta novembre 2014]
- Biblioteca de Catalunya, Manuscrit 280: *La forma de la Coronació den Remon Berenguer comte de Barchinona com fou coronat en la ciutat de Çaragoça en Rey d'Aragó com ach fermat matrimoni ab dona Petronilla Reyna d'Aragó*.
- Biblioteca de l'Escorial, signatura d-III-2.: *Ceremonia que-s fa com Lo Comte de Barchanona se va Coronar a Çaragoça*. Forma part d'un volum manuscrit força

heterogeni pel que fa al seu contingut. El llibre fou propietat de Rafael Martí de Viciano, qui el va rebre el 1535 de la senyora Isabel Pasqual de Viciano. La part que ens interessava del foli 129v al 131r.

- Comes, Pere Joan (1562-1621). *Libre de algunes coses asanyalades succeydes en Barcelona y en altres pars* (ca. 1583). Manuscrit de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, signatura 01/1G-64. Editat el 1878 per Josep Puiggarí, conté bàsicament extractes del Dietari de l'antic Consell Barceloní. N'hi ha una còpia, obra d'una mà del segle XVII, a la biblioteca de l'Ateneu Barcelonès, ms. 6.
- Bruniquer Riera, Esteve Gilabert (1561-1642). *Ceremonial dels Magnífichs Consellers y Regiment de la Ciutat de Barcelona - Manual de Cerimonial per a ús dels consellers*. Volums manuscrits de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, de la primera meitat del segle XVII, signatures 01/1G-42 a 01/1G-45 i 01/1G-58 a 01/1G-63. Ha estat impossible esbrinar a través dels catàlegs de quins manuscrits concrets es tracta d'entre aquestes signatures que esmentem, totes elles extretes del catàleg de manuscrits de l'AHCB. Conegudes com a *Rúbriques de Bruniquer*, foren editades el 1912 per Francesc Carreras Candi i Bartomeu Gonyalons.
- Rafael d'Amat i de Cortada (1746-1819), Baró de Maldà, a més del famós *Calaix de Sastre*, ha deixat també set manuscrits de, redactats entre 1787 i 1809, amb dades de 1770 a 1808. No queda massa clar on paren els originals. Aquesta sèrie, anomenada *Festes i viatges*, és un veritable diari per part d'un noble que pensa –literalment- en veu alta sobre detalls de música, de balls, de cerimònies i sermons....que prova tot instrument de corda o de tecla que li permeten i que es fixa moltíssim en les campanes o en detalls pirotècnics. Els manuscrits principals són propietat privada de la marquesa de Castellmeià, Maria Antonia de Vilallonga i Cabeza de Vaca (+2013), qui tenia el títol des de 1979. Al morir sense descendència el títol quedà vacant a la seva mort fins que ha recaigut en la seva reneboda Maria Atalanta de Vilallonga i Meyer. Després d'un intent frustrat de venda dels originals a l'Administració, ara no sabem on paren i cal refiar-se de l'edició parcial de 1994⁵⁶ i d'una fotocòpia a la Fundació Carulla, aleshores Fundació Jaume I.
- Mereixen una menció alguns manuscrits no catalans que, per la seva menció a temes catalans o el seu alt interès general dins de l'univers festiu hispànic, cal tenir en coneixement. El primer és l'anomenat *Codex Trujillo del Perú*. Sota aquesta denominació es defineix un recull compilat pel bisbe de Trujillo de Perú Baltasar-Jaime Martínez Compañón i Bujanda (1735-1797) en nou volums confegits entre 1782 i 1785, que es conserven quasi en la seva totalitat a la *Real Biblioteca* de Madrid, excepte

⁵⁶ ARITZETA 1994.

alguns folis solts apareguts recentment en una subhasta a Madrid mateix, així com al *Banco Continental* de Lima, amb làmines dels volums VI a VIII. La Biblioteca Nacional de Colòmbia té un duplicat del volum I, segurament una còpia *d'autor*. D'entre tots aquests volums, el primer està dedicat a personatges coetanis i plànols d'edificis. El segon inclou retrats de tipus populars, festes, partitures i un diccionari. El tercer, quart i cinquè són dedicats a les plantes (*vegetables*), arbres fruiters, palmes, flors i altres herbes del virreinat. Els volums VI a VIII tracten la fauna, diferenciant quadrúpedes, aus i cetacis, mentre que el IX descriu indrets arqueològics i les anomenades "*antigüedades de los indios*". Obra enviada des del Perú a Carles IV pel mateix bisbe, que sembla que volia redactar una història del seu propi bisbat, en una empresa que s'inspira en els requeriments que el govern colonial feia d'informacions sobre els territoris americans. Pels peruans és una obra cabdal i una eina imprescindible per a la història del seu folklore. El segon volum, el de més valor per a la temàtica festiva i musical barroca, conté vint partitures que són un monument etnogràfic i nombroses il·lustracions de danses i balls, amb exemples d'indumentària de diables. Pot consultar-se a

<http://www.cervantesvirtual.com/obra/trujillo-del-peru--volumen-ii/>

En aquesta mateixa línia cal tenir en compte els famosos Questionaris de Francisco de Zamora (1757-1812), conservats a la *Real Biblioteca* de Madrid procedents del *Despacho Universal de Indias*, que va absorbir la Corona el 1807 a l'espera de crear un altre òrgan administratiu. Publicats en diverses monografies locals, han estat editats segons criteris territorials, per ser un bon informe de l'estat general d'una població, festes i costums inclosos, sempre i quan l'informant respongués totes les preguntes. Són els manuscrits *Noticias de Cataluña*, signatures II/1678 a II/1681 i encara els Viatges a Catalunya (signatures II/3152-3153). També destaquem el Ms. 18409 de la *Biblioteca Nacional de España*, que conté el *Diario de los viages hechos en Cataluña por Dn Francisco de Zamora* el 1787. Aquest darrer pot consultar-se en línia a la *Biblioteca Digital Hispánica* de la BNE: <http://bdh-rd.bne.es/viewer.vm?id=0000135765&page=1>

4.14.2 Relacions festives. La bibliografia antiga.

Adjuntem ací un seguit de publicacions, totes elles impreses, concebudes com a edicions autònomes. Són publicacions que parlen directament d'una festa o celebració extraordinària, de la qual fan relació explicativa i/o analítica. Algunes d'elles aporten informacions molt valuoses, ja sigui per una cronologia molt reculada o per oferir-les amb uns graus de detall i precisió que no són els habituals.

- Rebullosa, Jaime. *Relación de las grandes fiestas que en esta ciudad de Barcelona se han hecho, à la Canonización de su hijo San Ramón de Peñafort de la Orden de Predicadores*. Barcelona: layme Cendrat, 1601.
- Dalmau, Ioseph. *Relación de la solemnidad con que se han celebrado en la ciudad de Barcelona, las fiestas a la beatificación de la Madre S. Teresa de lesvs, fundadora [...] de nuestra señora del Carmen, de los Descalços*. Barcelona: Sebastian Matevad, 1615.
- Gassol de Conques, Miquel. Gassol de Conques, Joan. *Relacion fidelissima, y verdadera de las fiestas, y procession con sus Altares, y adornos por todas las calles donde passo dicha Procession; yendo en ella Las Cofradias, cada una con sus Tabernaculos, y las Religiones, Curas de fuera Ciudad, y dentro della con sus capas y Cruces bien adornadas. Siguiola La Magestad del Rey nuestro Señor, con el Serenissimo Principe Don Carlos; y tras el Cuerpo de San Raymundo yvan los Señores Obispos de Barcelona y Elna, con el Ilustrissimo Señor Nuncio Cardenal, revestido de sus Pontificales. Tambien se da cuenta de los oficios que se hizieron cada dia de Pontificales, y los Predicadores de diferentes Religiones hasta 22 deste mes de Abril*. Barcelona: Sebastian y layme Matevad, 1626.
- Giscafré, Pere. *Triunfo del Santo Mysterio de la Vera Cruz de la villa de Cervera. Dividido en tres libros, que comprehenden la historia, y milagros [...] y las solenes fiestas que se hizieron el año de 1620 por su recuperacion, y el de 1633 por su traslacion*. Barcelona: en casa de Sebastian y layme Matevad, 1634.
- Ortí, Marco Antonio. *Solenidad festiva, con que en la insigne, leal noble y coronada ciudad de Valencia celebrò la feliz nueva la Cononizacio de su milagroso Arçobispo Santo Tomas de Villanueva*. Valencia: Geronimo Vilagrasa, 1659. [Tot i ser valenciana, la posem per rica i interessant i amb contingut relacionat amb el Principat].
- [Ignotus]. *Relacion de los festivos aplavsos, con que, la fidelissima civdad de Cervera ha manifestado sv interior gozo en la proclamacion, y levantamiento del real pendon por el rey nuestro señor D. Luis primero, y en sv real nombre, en 25. de marzo 1724*. Cervera: En la imprenta de la Real Vniversidad, por Ioseph Faig.
- [Ignotus]: *Relación de los sagrados alborozos en que prorrumpió la siempre insigne y antiqvissima villa de Revs en los días 25, 26 y 27 de octubre de 1733. Con el especioso motivo de averse dignado N. Ss. Padre Clemente XII. conceder la Extensión del Rezo propio del gloriosissimo San Bernardo Calvó con ritu doble por toda la archidiocesi Tarraconense*. Barcelona: Maria Martí, viuda, administrada per Mauro Martí, 1735.
Disponible en línia a http://books.google.es/books/about/Relacion_de_los_sagrados_alborozos_en_qu.ht ml?id=PtnVQWjDQHoC&redir_esc=y

- Padró i Serrals, Joan: *La Sagrada, y prodigiosa imagen / del s. Christo / de la villa de Igualada, / vista en el origen de su / veneracion, en sus Milagros, en su Trans- / lacion à nueva Capilla, y en un / Panegirico. Historiada / por el doctor en ambos derechos Juan / Padrò y Serrals, presbytero, natural de la misma / Villa de Igualada.* Cervera: En la imprenta Real de la Universidad / por Manuel Ibarra, 1736.
- *Relación obsequiosa de los seis primeros días, en que logró la monarchia española su mas augusto principio anunciándose a todos los vassallos perpetuo regozijo. y constituyéndose Barcelona un paraíso con el arribo, desembarco, y residencia, que hicieron en ella desde los días 13 al 21 de octubre de 1759 las reales magestades del rey nuestro señor Don Carlos III y de la reyna nuestra señora Doña María Amalia de Saxonia [...] escrita de orden del muy ilustre ayuntamiento de esta capital.* Barcelona: María Teresa Vendrell y Texidó, 1759.
- *Relación / de las fiestas, / que con motivo de la / solemne / traslación / del santissimo / sacramento, y milagrosa imagen de nuestra / Señora de las / Mercedes / al nuevo templo del convento / de la Real, y Militar Orden de la Merced / de Barcelona, / se celebraron en ella / en los días 10, 11, 13 y 14 / de Septiembre de 1775.* Barcelona: por Carlos Gibert y Tutó, impresor.
- Ortiz, Joseph Mariano. *Disertacion historica de la festividad y procesion del Corpus, que celebra cada año la muy ilustre ciudad de Valencia, con explicacion de los simbolos que ván en ella. Ilustrada con varias notas antiguas relativas á éste y otros asuntos.* València: Oficina de Joseph y Thomas de Orga, 1780. [Tot i ser valenciana, la posem per rica i interessant i amb contingut relacionat amb el Principat].
Disponible en línia a
https://books.google.es/books/download/Disertacion_historica_de_la_festividad_y.pdf?id=YTxUI2Xd51gC&hl=es&capid=AFLRE71L4ojclqxLkklgTNo8dMvPb61Uc4XBV6xL17x_yI4BpMYzAI3mmlMrRiq2Ib8oIOpk9NCqZCepcYYpo5L87nWEgeDR5w&continue=https://books.google.es/books/download/Disertacion_historica_de_la_festividad_y.pdf%3Fid%3DYTxUI2Xd51gC%26hl%3Des%26output%3Dpdf
- [Ignotus]: *Relacion de las solemnes fiestas con que en la ciudad de Barcelona se celebró la beatificacion de su paisano el doctor Josef oriol, beneficiado de la iglesia de Ntra. Sra. de los Reyes, vulgramente del Pino. Des de el dia seis hasta el veinte y tres de Junio de 1807. Sale á luz por disposicion de la Reverenda Comunidad de Rector y beneficiados, y de los Ilustres Obreros de dicha Parroquial.* Barcelona: Por la compañía de Jordi, Roca, y Gaspar, [1807]. Disponible en línia a
https://books.google.es/books?id=7qhb_LSaMF8C
- *Sucinta descripción / de los obsequios y festejos con que / la Villa de Igualada / en el Principado de Cataluña / celebró el tránsito y descanso en ella / de los Reyes nuestros*

señores / Don Fernando séptimo / y / Doña María Josefa Amalia, / en los días 12 y 13 de Abril de 1828. Cervera: estampa de José Casanovas, 1828

Malgrat que no hem entrat a llistar tots els centres, creiem que cal esmentar concretament les biblioteques següents on es poden trobar els volums esmentats, per la magnitud dels fons i l'accessibilitat que permeten a l'investigador de qualsevol condició. Són la Biblioteca de Catalunya, la Biblioteca de la Universitat de Barcelona, la Biblioteca del Seminari de Barcelona, la Biblioteca de Montserrat i la Bibliotca Episcopal de Vic.

4.14.3 Impresos. Bibliografia clàssica.

Adjuntem llista d'algunes publicacions significatives de temàtica històrica amb importants aportacions sobre la festa, anteriors a 1900,⁵⁷ cosa que les fa singulars dins el panorama festiu històric, i la seva raresa fa que, malgrat siguin documents bibliogràfics, les considerem en aquest treball com a font documental al mateix nivell de singularitat que les fonts arxivístiques. Algunes contempnen buidatges ingents de documentació original d'arxiu, molta de la qual desapareguda en les Guerres Carlines o la Guerra Civil després de ser estudiada.

- Carbonell, Pere Miquel (1434-1517). *Chròniques de Espanya fins ací no divulgades; que tracta dels Nobles e Invictíssims Reys dels Gots, y gestes de aquells, y dels Comtes de Barcelona; ab moltes coses dignes de perpètua memòria*. Barcelona: Joan Carles Amorós, 1546. (1547 a portada).⁵⁸
- Florez, Enrique (1702-1773). *España sagrada. Teatro geográfico-histórico de la Iglesia de España*. Madrid: Impremtes diverses, a partir de 1747.
Volum 28, *La Iglesia Ausonense*. 29, *La Iglesia de Barcelona*. 42, *Antigüedades civiles y eclesiásticas de las ciudades de Tortosa, Egara y Ampurias*. 43, *Santa Iglesia de Gerona en su estado antiguo*. 44, *Santa Iglesia de Gerona en su estado moderno*. 45, *Santa Iglesia de Gerona, colegiadas monasterios y conventos de la ciudad*. 46, *Santas Iglesias de Lérida, Roda y Barbastro en su estado antiguo*. 47, *Santa Iglesia de Lérida en su estado moderno*.
- Villanueva, Jaime (1765-1824). *Viage literario a las iglesias de España*. Madrid: Impremtes diverses, 1803-1852. Vol. V. *Tortosa*. 1806. Vols. VI-VII. *Vique*. 1821. Vol. VIII. *Vique y Solsona*. 1821. Vol. IX. *Solsona. Ager y Urgel*. 1821. Vols. X-XI. *Urgel*. 1821-50. Vol. XII. *Urgel y Gerona*. 1850. Vols. XIII-XIV. *Gerona*. 1850. Vol. XV. *Gerona y Roda*. 1851 Vol. XVI. *Lérida*. 1851. Vol. XVII. *Lérida y Barcelona*. 1851. Vol. XVIII.

⁵⁷ De fet, en esmentar els fons personals d'un seguit de personatges cabdals, ja hem llistat les seves obres més destacades a cada cas, les quals podrien ser perfectament un continuació d'aquest llistat.

⁵⁸ Exemplar a Biblioteca de Catalunya, Reserva, Bon. 10-VI-25.

Barcelona. 1851. Vol. XIX. *Barcelona y Tarragona*. 1851. Vol. XX. *Tarragona*. 1851. Vols. XXI-XXII. *Mallorca*. 1851-52.

- Habsburg–Lorena, arxiduc Lluís Salvador (1845-1907). *Costumbres de los Mallorquines (Artesanía y Folklore)*, part de l'obra *Las Baleares descritas por la palabra y el grabado*. Traducció de l'alemany de José Sureda Blanes. Palma de Mallorca: Imprenta Mossén Alcover, 1955. [obra sota el títol *Die Balearen; geschildert in Wort und Bild*. Leipzig: Brockhaus, 1869-1891]
- Carboneres, Manuel (1829-1880). *Relación y explicación histórica de la solemne procesión del Corpus: que anualmente celebra la ciudad de Valencia; basada en la que se publicó en el año 1815 y ampliada con muchísimas notas en vista de los libros manuales de concejos, clavería comuna, y otros documentos del Archivo Municipal de esta ciudad*. València: Domènech, 1873. Reed. Facsímil per Editorial París-Valencia, 1994.
- Comes, Pere Joan. *Libre de algunes coses asanyalades succehides en Barcelona y en altres parts, format per Pere Joan Comes en 1583 y recóndit en lo arxiu del excel·lentíssim Ajuntament. Ara per primera volta publicat ab deguda llicencia baix la revisió de D. Joseph Puiggarí, oficial del susdit arxiu*. Barcelona: La Renaixensa, 1878.
- Schwartz i Luna, Frederic. Carreras i Candi, Francesc. *Manual de Novells Ardits, vulgarment apellat Dietari del Antich Consell Barceloní*. XXVII volums (ordre cronològic). Barcelona: Henrich y Companyia, 1892-1922.
- Noguera, Antoni (1860-1904). *Memoria sobre los cantos, bailes y tocatas populares de la isla de Mallorca*. Barcelona: Tipografía de Víctor Berdóis y Feliu, 1893.
- Chía, Julián de (1818-1898). *La festividad del Corpus en Gerona. Noticias históricas acerca de esta festividad desde el siglo XIV hasta nuestros días*. Girona: Paciano Torres, 1895.
- Milá y Fontanals, Manuel (1818-1884). "Orígenes del teatro catalán", dins *Obras completas del Doctor D. Manuel Milá y Fontanals [...] Coleccionadas por el Dr. D. Marcelino Menéndez y Pelayo*, volum VI. Barcelona: Librería de Álvaro Verdaguer, 1895. Pàg. 203-379.

4.15 Col·leccions documentals

La col·lecció és aquell aplec documental que, lluny de respondre a la naturalitat que implica ser fruit de les activitats i funcions pròpies d'un organisme o d'una persona, responen a criteris subjectius. Caldria plantejar-se però, si el fet que un folklorista col·leccioni auques, goigs, estampes, etc... no es sinó un resultat de les seves funcions i activitats a nivell d'estudi,

sobretot quan les grans col·leccions no existien o s'estaven fent. Per tant, a vegades costa destriar les col·leccions del que serien fons personals.

El cas d'Amades és un cas alhora ben normal i alhora també singular. Per un costat guardava el què li interessava, però no és menys cert que li interessava tot: goigs, romanços, ventalls, auques, retallables, papers de rengle (soldats), ombres xineses, teatres de paper, sainets, cançons, etiquetes, ex libris, jocs infantils, cobertes de cartipàs, cromos de picar, cobertes de llibrets de paper de fumar, llufes d'Innocents i velles Quaresmes, un bon nombre d'estampes xilogràfiques, majoritàriament religioses, i dibuixos originals de diferents autors. Es pot consultar a la Direcció General de Cultura Popular, com la seva biblioteca i el seu arxiu.

No es pot deixar d'esmentar la secció de fons gràfics de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona. Conformada per auques, els cartells, els catàlegs d'exposicions d'art, els dibuixos, els goigs i altres fulls religiosos, els gravats, les indianes, els mapes, els plànols de Barcelona, els naips i els romanços, s'organitza en tres grans apartats, segons la seva pròpia guia de fons:

1. Documents cartogràfics: Mapes. Plànols. En aquest àmbit temàtic interessen relativament poc.

2. Documents iconogràfics:

Auques: Documents destinat a l'educació del poble. Presenta 48 petits gravats amb un text de dues línies que ens explica el significat de les imatges. a l'AHCB n'hi ha d'editades a Barcelona i Madrid. Cronologia segle XIX (1850-1860)

Cartells: sobre esdeveniments ocorreguts principalment a la ciutat de Barcelona, altres ciutats de Catalunya i de la resta d'Espanya. Cronologia: segle XX. Temàtica: aniversaris, conferències i cursos, espectacles, exposicions, propaganda, etcètera.

Dibuixos: Originals de 178 autors, des del segle XIV; Originals de les proves d'estampació (indianes) que posteriorment donarien lloc als teixits del vestuari de la classe menestral catalana. Cronologia: segle XVIII; Originals de diferents autors realitzats per a publicacions periòdiques. Cronologia: darreries del segle XIX i principis del segle XX.

Gravats: Exemplars espanyols i estrangers dels segles XVII al XX. Alguns d'ells procedeixen d'importantes donacions (Eduard Toda i Agustí Massana). Temàtiques representades dins d'aquesta tipologia: Història, Iconografia, Indumentària, Religió, Topografia. També hi ha Exlibris, Marques de fàbrica o Naips.

3. Documents textuais:

Documents amb un percentatge de text del 100%. Ressaltem el fons de documentació d'entitats barcelonines (segle XX). Reflecteixen l'activitat d'algunes institucions de la nostra ciutat.

Documents amb un 90% de text i un 10% d'imatge. Format per un llarg aplec de tipologies documentals. Destaquem: Participacions de naixement, noces i defunció, felicitacions de Nadal, documents mercantils, programes de festes majors, concerts i teatre, etc. Dins aquest concepte de text amb un gravat que l'il·lustra existeix la secció anomenada Imatgeria popular catalana: els goigs i els romanços, primers documents de caràcter religiós en lloança a Déu, la Mare de Déu i els Sants, dels segles XVII al XX. Escrits en vers en català i castellà. Els romanços són narracions en vers d'un fet real o fantàstic. Escrits en castellà, català, mallorquí i valencià. Cronologia: segles XVI al XX.

Cal esmentar també les col·leccions de gravats, goigs i demès tipologies, que trobarem a la Biblioteca de Catalunya, on destaca el Fons Abadal, impressors que foren a Moià a la segona meitat del segle XVII, i també les nissagues dels Jolis, Pla i Surià, totes elles ben representades. Igualment cal tenir presents les col·leccions de goigs i estampes de l'Abadia de Montserrat, així com la de la Biblioteca Episcopal de Vic i la secció de dibuixos i estampes del Museu Etnològic de Barcelona.

Evidentment, les biblioteques particulars entren en aquest punt de classificació de tipologies documentals o, si es vol, en el dels fons personals.

4.16 Col·leccions museístiques

Algunes institucions museístiques poden custodiar important documentació referent a la festa, tant algun fons documental com objectes.

El Museus etnològics tenen –o poden tenir- ambdues coses. Malgrat que hi ha una Xarxa de Museus d'Etnologia de Catalunya, l'especificitat del món festiu ens obliga a destacar el de Barcelona (on treballaren Amades i Violant Simorra, amb unes col·leccions riquíssimes, inclosa indumentària festiva), i el de Ripoll.

Al marge de la línia museística concretament etnològica, és també molt important el Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona, amb figures de pessebre, tauletes amb l'ordre de la processó del Corpus, etc.

4.17 Hemeroteques

Des de l'aparició, l'any 1792, del *Diario de Barcelona* –conegut des del s.XIX amb el nom d'*El Brusi* per la impremta que el circulava- la premsa juga un paper importantíssim en la documentació de les festes tradicionals.

Aquest paper es concreta, bàsicament, en dos aspectes. El primer és la incorporació dels programes de fires i festes de moltes poblacions del principat, ja que els corresponsals els enviaven, o bé els mateixos municipis i organitzadors de les mateixes els remetien com si d'un anunci publicitari es tractés. El concepte promocional “La més típica” aplicat a la Festa Major de Vilafranca des de 1905 no pretenia sinó atreure viatgers i forasters els quals, a través del ferrocarril, venien a fer estada a la vila durant els dies de la festa, fent-hi despesa i pernoctacions, vitalitzant l'economia local. Res és nou, en aquest aspecte de la introducció del capitalisme en la valorització del patrimoni festiu. El segon aspecte és el de la notícia o crònica o relació periodística d'uns fets, d'aquella festa que es considera noticiable un cop ja ha transcorregut, sia per la seva singularitat, sia pels incidents que hi ha hagut, sia per la gesta castellera de torn o per la concurrència d'autoritats polítiques notables a l'esdeveniment. La Festa Major d'Igualada té els programes dels volts de 1850 publicats al *Brusi*; el mateix podria dir-se de Sitges, Vilanova i la Geltrú o altres. La primera notícia coneguda de les Falles d'Isil és a “La Veu de Catalunya” del 1902 i perquè degueren tenir un corresponsal a la Vall d'Àneu, el qual informà de la festa un cop ja s'havia celebrat. I un llarg etcètera de notícies, destacant les cròniques que repercuteixen fort en la temàtica castellera.

Les principals hemeroteques són a la Biblioteca de Catalunya, la Biblioteca Nacional de España i l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, amb portals electrònics de consulta en tots els casos, anomenats ARCA (*Arxiu de Revistes Catalanes Antiques*, on hi participen l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona i la Biblioteca de Catalunya),⁵⁹ Hemeroteca digital⁶⁰ pel que fa a la biblioteca madrilenya. A més, en àmbits de la premsa local, són imprescindibles els repositoris *XAC Premsa*,⁶¹ on es pot accedir en línia a l'hemeroteca dels Arxius Comarcals, riquíssima, i el seu paral·lel a la Diputació de Barcelona, *Trencadís*, on es pot consultar el fons de la Xarxa de Biblioteques Locals.⁶² En tots els casos s'ha fet escaneig amb OCR (reconeixement òptic de caràcters), de manera que, amb major o menor fortuna, es poden fer cerques per paraula o frase en la totalitat del contingut disponible. El nombre de capçaleres existent ja a meitat del segle XIX és immens, i molt ple d'unes dades que fins fa una desena d'anys havien sigut molt poc explorades pels investigadors del nostre àmbit.

⁵⁹ <https://www.bnc.cat/digital/arca/>

⁶⁰ <http://www.bne.es/es/Catalogos/HemerotecaDigital/>

⁶¹ <http://xacpremsa.cultura.gencat.cat/pandora/#top>

⁶² <https://bibliotecavirtual.diba.cat/es/trencadis>

5 Epíleg sobre accessibilitat i conclusions

Un afer que hem tractat poc en aquesta exposició és el de l'accés. I és que, quan hom trafica amb documentació anterior a 1900 (i, més específicament, també amb documentació més recent però no administrativa), no hauria de tenir excessius problemes de cara a la consulta. La realitat és que la majoria d'arxius eclesiàstics diocesans i arxius històrics importants plantegen una problemàtica que sembla impròpia del segle XXI, com és la de la reprografia per a ús exclusiu propi amb finalitats d'estudi. Si les institucions titulars de la documentació pretenen que sia explotada pels investigadors i la història que s'hi amaga pugui ser extreta i divulgada, cal dir que haver de transcriure documentació *in situ* a la sala de consulta no és la millor manera d'aconseguir-ho. La incidència de les TIC i les xarxes comunicatives globals no hauria sinó de fer recapacitar aquestes institucions i entendre que no és amb les taxes de reprografia que es salvarà o sostindrà un centre d'arxiu, deficitari per definició, ja que és un servei, no una oficina recaptadora d'impostos. Els criteris, ben sovint passen per una negativa taxativa a obtenir qualsevol imatge o a cobrar unes quantitats difícils d'assumir per a l'investigador, amb el terme mig de permetre una reproducció "d'uns folis sí, però tot no", tal i com ens va succeir fa uns quinze anys a un arxiu capitular català. De fet, com més duplicada sia una reproducció digital d'un document, major serà el grau de preservació de la informació que aquest conté, afegint que la manipulació de l'original caurà en picat i els riscos de malmetre'l també.

En una línia d'establir conclusions per a cloure el present treball, volem afirmar que creiem fermament en la utilitat de la recerca en matèria festiva des de l'òptica dels documents plantejada en aquest treball, el qual vol ser una guia de fons orientada vers una temàtica concreta, cosa que en el cas del patrimoni festiu sembla que fins ara no s'havia fet, i menys encara amb la intencionalitat d'obrir una línia de coneixement sobre aquest etma, amb la finalitat d'adquirir coneixements i criteris per a protegir-lo.

De fet, les publicacions que s'han fet en aquesta línia i sentit de recerca arxivística (Amades, Valer Serra, Violant Simorra, etc.) segueixen essent les més valorades i citades avui dia per tothom que cerqui una aproximació rigorosa al fenomen festiu patrimonial o històric. I les que hem publicat en aquest sentit han donat el seu fruit, iniciant un canvi de paradigma festiu a la Festa Major d'Igualada, amb una inquietud creixent envers el patrimoni cultural local, no tant per part de les autoritats polítiques com sí per part de la ciutadania més activa i crítica. De fet, mentre escric aquestes ratlles es projecta publicitat comercial nadalenca a la façana de la basílica de Santa Maria d'Igualada, un edifici catalogat com a BCIN (Bé Cultural d'Interès Nacional), des de l'edifici consistorial.

Les fonts documentals (sobretot arxivístiques però també bibliogràfiques) recollides en aquest treball han de permetre resseguir les pistes de l'origen i significat de la majoria de festes tradicionals o patrimonials del país, si és que en alguns casos pot aclarir-se. També permeten seguir-ne l'evolució al llarg del temps. No és que des de mitjan segle XX hagin canviat poc, ans al contrari: han canviat més que en tota la seva història anterior.

El que sí veiem és que quasi tots els canvis que han patit més enllà de mitjan segle XX són encara constatables a través dels documents anteriors, per comparació directa amb la memòria vivencial i els testimonis orals dels agents encara vius i amb possibilitats reals d'informar. En definitiva, el que no tenim és el mapa conceptual antic, no pas el contemporani, ja que tenim l'oportunitat d'interrogar als actors i preguntar-los:

-Què és una festa per a tu i què significa?

-Per què ho fas? Per què hi participes o la mantens?

-Quin és el teu límit d'alteracions que pot resistir per tal que la festa ja no sigui per a tu allò que creus que és?

Per tant, se'n pot seguir tota l'evolució emparant-se en aquest arc cronològic que hem delimitat molt conscientment. Perquè vivint-les actualment es comprovarà que, si els canvis després de la implantació d'una societat industrial o post-industrial han estat considerables, aquest canvis o evolucions han tingut lloc dins un període de temps que varia entre una i tres generacions. El que sí podem assegurar és que aitals canvis són ben poca cosa si els comparem amb els que han patit al llarg dels darrers 15 anys fruit de la globalització, la multiculturalitat però, sobretot, de la *Societat Líquida* que teoritzà Bauman al tombant del nou mil·lenni. Però aquests canvis els ha pogut constatar qualsevol observador major de trenta anys.

Podríem, això sí, comptar encara en aquest treball les eines d'internet i els seus buscadors i repositoris que avui ja es consideren clàssics, com els arxius de TV3 (programes específics, però també reportatges dels Serveis Informatius, els programes de TV local com el "Gaudeix la Festa") o la plataforma web de Youtube. Totes aquestes eines (contenidors d'informació més o menys directa i més o menys organitzada, de la mateixa manera que un llibre d'actes del segle XVI no es redactava per a deixar constància d'una festa sinó de les seves despeses, entre moltes altres coses) les considerem com a suficients, ja que no són sinó una prolongació de les hemeroteques, simplement que es suporten quasi exclusivament de manera digital. L'avantatge és que són indexables (com el cas dels arxius televisius) o d'un accés fàcil i còmode (Youtube).

En cas de voler-se ampliar l'abast cronològic –posem per cas, fins a l'any 2000- l'extensió d'aquest treball (realitzat en un temps relativament breu però amb coneixements personals obtinguts al llarg de més de 10 anys de recerques arxivístiques sobre festes i tradicions i

múltiples contactes amb festes vives i els seus agents i actors) hauria depassat de poc les dimensions plantejables dins un treball d'aquestes característiques i hauria depassat de molt les hores destinades a la seva realització. Diem això perquè, evidentment, no som aliens al moment que ens toca viure i realitzem –tant si volguessim com si no- un seguiment de les fonts que esmentàvem fa unes línies.

Les noves TIC serien útils per a continuar el seguiment patit per les festes patrimonials catalanes a partir del 2010, com de fet, continua fent l'autor d'aquest treball en la mesura que li resulta possible en el cas de la Festa Major d'Igualada i les polèmiques que genera, per una qüestió de dimensions. Perquè, arribats a aquest punt, ja és quasi impossible abarcar les principals xarxes socials del moment sense perdre informació per moltes bandes. No tant perquè es generi molta informació, sinó perquè cal triar bé què val la pena i, un cop trobat, què es guarda i què no i, encara, com es guarda. L'avaluació documental, encara que en aquest cas sia molt més que subjectiva, és una necessitat vital per evitar el col·lapse i potser caldria parlar més aviat de selecció prèvia a l'emmagatzematge i documentació. En el cas d'Igualada, classifiquem les notícies per anys i després, per data. Només després, anotem el mitjà de comunicació on s'ha trobat. Tota aquesta informació constitueix el nom del fitxer, en doble format .odt i .pdf. Evidentment, al principi s'hi adjunta l'enllaç on s'ha trobat, per tal de poder efectuar la corresponent cita bibliogràfica, si s'escau.

Tot i això, i d'altra banda, constatar els canvis a partir del 2010 és quelcom que podem fer tots, però documentar-los considerem que ja pertoca als nascuts a partir d'aquesta data, si és que mai s'interessen per l'àmbit del patrimoni festiu. La nostra tasca com a arxivers experts en determinades festes és documentar la nostra vivència de les mateixes i apuntar i deixar constància de les possibles problemàtiques que puguem imaginar-nos que apareixeran, de manera que es puguin preveure els danys que pel patrimoni festiu se'n podrien derivar. I això és precisament el que hem intentat fer a la primera part del present treball com a justificació de la segona part.

Resulta clau constatar que la perversió d'un element festiu com seria –per exemple- fer una cursa de gegants, fa trenta anys escassos no hauria passat de l'anècdota local,. Ara, difosa a través de plataformes d'imatge en moviment com youtube, pot esdevenir un atac de creativitat massivament conegut i visualitzat i, per tant, imitat un dia o altre per qui vulgui fer la mateixa originalitat, fins que perdi aquesta mateixa qualitat d'original en molt poc temps, paradoxalment per desgast. De fet, ja ha passat: les curses de gegants ja només són considerades una extravagància pels qui sofreixen per la banalització que està patint el fenomen dels gegants festius –per no dir processionals- catalans. Però el desgast es palpa en el fet que les figures antigues i ben ballades són les que desperten encara avui un major interès entre els afeccionats mínimament informats o instruïts.

Però les còpies d'un element festiu, de patrimoni no en tenen res, i la única diferència que trobaríem en la casuística d'un exemple com aquest en funció de si ocorregués l'any 1990, l'any 2008 o l'any 2018, és que les xarxes socials actuals (2018) com whatsapp, facebook, instagram, etc., ofereixen una immediatesa de transmissió encara més gran que un portal com Youtube i, al mateix temps, un augment progressiu de la quantitat d'interferències i soroll en la transmissió del patrimoni que és la Cultura Tradicional i Popular a través d'aquests canals, cosa que podria acabar provocant –si no és que ja ha passat, com creiem– una nebulosa informativa on costarà cada cop més destriar el ver del fals i, en conseqüència, caldrà retornar a les fonts històriques si hom vol adquirir criteri.

Serà aleshores quan els estudis de la festa des d'un punt de vista de les fonts d'arxiu prèvies a l'aparició generalitzada de la postveritat i la modernitat *líquida* tindran més raó de produir-se que mai.

...i tindrà ple sentit la frase atribuïda a Antoni Gaudí: “La originalitat és tornar a l'origen”.

6 Bibliografia

Matas, Josep (ed.). 1989. *La classificació de la documentació municipal*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Velasco, Honorio M. 1990. “El folklore y sus paradojas”, dins *Reis. Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, núm. 49. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS), p. 123-144.

Delgado, Manuel. 1992. *La Festa a Catalunya, avui*. Barcelona: Editorial Barcanova.

Llibre Verd de Vilafranca. 1992. 2 volums. Barcelona: Fundació Noguera - Pagès Editors (Lleida), 1992.

Amat i de Cortada, Rafael d'. 1994. *Miscel·lània de viatges i festes majors. Volum I. Edició crítica de Margarida Aritzeta*. Barcelona: Editorial Barcino.

Cruz, Joan: 1997. “El Municipi Igualadí Medieval: una aproximació al seu funcionament (1282 - circa 1388)”, dins *Miscellanea Aqualatensia*, núm. 8. Igualada, Ajuntament d'Igualada i Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada, p. 19-40. Consultable en línia a <https://raco.cat/index.php/MiscellaneaAqualatensia/article/view/130546/1802466>

Riera i Sans, Jaume. 2002. “Els heralds i les divises del rei Martí (1356-1410)”, dins *Paratge. Quaderns d'Estudis de Genealogia, Heràldica, Sigil·lografia, Vexil·lologia i Nobiliària*, núm. 14. Barcelona: Societat Catalana de Genealogia, Heràldica, Sigil·lografia, Vexil·lologia i Nobiliària, p. 41-61.

Ramon Alberch. 2003. *Els arxius, entre la memòria històrica i la societat del coneixement*. Barcelona: UOC.

UNESCO. 2003. Convenció per a la salvaguarda del patrimoni cultural immaterial. París, 17 d'octubre de 2003. Consultable en línia a <https://ich.unesco.org/doc/src/00009-CA-PDF.pdf>

NODAC. 2007. *Norma de descripció arxivística de Catalunya* (en línia). Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i Associació d'Arxivers de Catalunya. Consultable en línia a http://cultura.gencat.cat/web/.content/dgpc/arxius_despublicada/norma_de_descripcio_arxivistica_de_catalunya/arxius/nodacpublicada.pdf

XARXA. 2007: *La Xarxa d'Arxius Municipals: una estratègia de suport al patrimoni documental*. Barcelona: Diputació de Barcelona. Documents de Treball; Sèrie Recursos Culturals, 5.

Bauman, Zygmunt. 2007. "Confianza y temor en la ciudad. Vivir con extranjeros", dins *Bibliografia bàsica sobre diversitat i ciutadania, edició 2007*. Barcelona: Diputació de Barcelona. Documents de Treball; Sèrie Igualtat i Ciutadania, 6, p. 19-26

Martí, Josep. 2008. "Práctica festiva y tradición en las celebraciones urbanas actuales", dins *Jentilbaratz*, núm. 11, p. 163-175.

Bauman, Zygmunt. De Rita, Giorgio. Falco, Maurizio. 2011. "Conversa amb Zygmunt Bauman - Immigració? tornem a ser infants", dins *In-fàn-ci-a, revista bimestral de l'Associació de Mestres Rosa Sensat*, núm. 182, setembre octubre 2011, p. 36-38. Consultable a https://www2.rosasensat.org/files/cat182_36_38_1.pdf

Moya, Bienve. 2012. "La fiesta de Eros". Entrada dins el blog *La fiesta y sus entornos. (Artículos en castellano)* del dia 23 de setembre del 2012. Consultable a <http://bienvemoyadomenech.wordpress.com/2012/09/23/la-fiesta-de-eros/>

Velasco, Honorio M. 2012. "De patrimonios culturales y sus categorías", dins *Gazeta de Antropología*, núm. 28, fascicle 3. Granada: Universidad de Granada. Consultable a <http://www.gazeta-antropologia.es/?p=4066>

Vilarrúbias, Daniel. 2013. *El Ball de Diables d'Igualada. Un entremès dels temps medievals ençà (ss. XV-XX)*. Reus: Carrutxa - Centre de Documentació del Patrimoni la Memòria.

Vallverdú, Àngel. Vilarrúbias, Daniel. 2014. "Moviment associatiu català i patrimoni festiu: una visió crítica", dins *Canemàs – Revista de pensament associatiu*, núm. 7, Hivern-primavera 2014, p. 40-59.

Carrión Gútez, Alejandro (coord.). 2015. Gobierno de España. Ministerio de Educación, Cultura y Deporte: Plan nacional de salvaguarda del Patrimonio Cultural Inmaterial. Edición 2015. Consultable a

<https://sede.educacion.gob.es/publiventa/plan-nacional-de-salvaguarda-del-patrimonio-cultural-inmaterial/patrimonio-historico-artistico/20710C>

Rico, Daniel. 2015. “¿La Sibila, patrimonio inmaterial? Un concepto a la deriva”, dins [Gómez, Maricarmen. Carrero, Eduardo (coords.)] *La Sibila. Sonido. imagen. liturgia. escena*. Madrid: Editorial Alpuerto, p. 13-36.

Vilarrúbias, Daniel. 2015. “Pirineu: Patrimoni festiu i rendiment al territori”, dins *Patrimoni i turisme al Pirineu. 11es Trobades Culturals Pirinenques*. Andorra: Societat Andorrana de Ciències, p. 29-37.

Magrinyà, Anna. Sisteré, Sílvia (coords.). 2016. *Guia del model de Quadre de Classificació de la Documentació Municipal (QdCM)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Direcció General d'Arxius, Biblioteques, Museus i Patrimoni Consultable a. <http://cultura.gencat.cat/ca/detall/Articles/Segona-versio-del-quadre-de-classificacio-municipal>